

היוון הוצאות מימון למלאי קרקעות עסקי אצל קבלנים, האמנם?

שקל ושות' עו"ד

משה שקל, עו"ד מוראד אבו חמדה, עו"ד (רו"ח) דלה רמזי, עו"ד (רו"ח)

1. מבוא

- 1.1. בתאריך 1 לדצמבר 1998 אישרה הוועדה המקצועית של המוסד הישראלי לתקינה בחשבונאות את תקן מס' 3 בדבר "היוון עלויות אשראי" (להלן – "תקן 3"). תקן 3, תקן מס' 2 בדבר "הקמת בניינים למכירה"¹ (להלן – "תקן 2") ותקן מס' 4 בדבר "עבודות על פי חוזה ביצוע"² (להלן – "תקן 4"), שנכנסו לתוקפם בתאריך 1 לינואר 2000, קובעים את הכללים החשבונאיים לדיווח על ההכנסה ולהיוון עלויות אשראי של עבודות שמשך ביצוען חורג מהשנה בה החלה העבודה, ולענייננו, של קבלנים.
- 1.2. תקן 3 קובע כללי חשבונאות מקיפים לטיפול בעלויות האשראי בפירמות בכלל, ובפירמות קבלניות בפרט. התקן מבטל, למעשה, את "שטח ההפקר" בטיפול החשבונאי בשאלת עיתוי התרתן בניכוי של הוצאות המימון.
- 1.3. כידוע, מקובל היה כי הכללים לצורכי מס לעיתוי ההכרה בהכנסה ולעיתוי ההתרה בניכוי של הוצאות המימון אצל קבלנים, קבועים עקרונית בסעיפים 8 א ו- 18(ד) לפקודת מס הכנסה (נוסח חדש), תשכ"א – 1961 (להלן – "הפקודה" או "פקודת מס הכנסה").
- 1.4. דא עקא, על רקע כניסתם לתוקף של שלושת התקנים הנ"ל, מצאנו כי קיים בסיס משפטי לאימוצם, אף לצורכי מס, של הוראות תקן 3 בעניין ספציפי של היוון הוצאות מימון על מלאי קרקעות עסקי אצל קבלנים. נקדים ונאמר, כי משמעותה המיידית של מסקנה זו היא ביטול העיוות עתיק השנים של היוון עלויות מימון למלאי קרקעות עסקי והתרת הוצאות אלו בניכוי שוטף אצל קבלנים.
- 1.5. בחינת העניין כאמור, מחייבת סקירה היסטורית של כללי החשבונאות וכללי מיסוי הקבלנים, וזאת במטרה להבין את הדינמיקה וההגיון מאחורי הדברים ברשימה זו.
- 1.6. אומנם, רשימה זו דנה, כאמור, בעניין ספציפית, ברם, אין לראות בבחינה זו ומסקנותיה רשימה סגורה, אלא כראשיתה של דרך.

¹ פורסם על ידי הוועדה המקצועית בתאריך 10.8.99.

² פורסם על ידי הוועדה המקצועית בתאריך 21.7.98.

2. מיסוי קבלנים – רקע נורמטיבי

2.1. חשבוונאות מס

2.1.1. סעיף 6 לפקודה קובע, כי:

“המס לכל שנת מס יוטל על הכנסתו החייבת של אדם באותה שנה”.

ו”שנת מס” מוגדרת בסעיף 1 לפקודה, כלהלן:

“תקופה של שנים עשר חודשים רצופים, שתחילתה באחד בינואר”.

2.1.2. הקביעה הנ”ל, שהמס מוטל ונגבה על הכנסתו החייבת של הנישום לתקופה קצובה, שרירותית ונפרדת של שנים עשר חודשים, היא היא שמעלה את שאלת ה”עיתוי” במלוא חריפותה, ועל כך יפים דבריו של המלומד רפאל בספרו, כלהלן:

“... חלוקת פעילותו הכלכלית של הנישום לתקופות קצובות, אך שרירותיות, בנות 12 חודשים כל אחת – היא היוצרת את כל הקשיים... כללי חשבוונאות המס חייבים להתאים עצמם לגזרה זו ולדאוג לכך, כי על-ידי יישומה הלכה למעשה תשתקף אל-נכון, ובאופן ברור ונאות, הכנסתו החייבת של הנישום בתקופת השומה...”³.

2.1.3. אם כן, שאלת ה”עיתוי” הינה הליבה של חשבוונאות המס, וסביבה קם בניינה של חשבוונאות המס. חשבוונאות המס מבוססת כעקרון על כללי חשבוונאות מקובלים המתפרסמים על ידי לשכת רואי החשבון בישראל, על ידי המוסד הישראלי לתקינה בחשבוונאות ועל הפרקטיקה החשבונאית המקובלת והנהוגה בישראל ובעולם.

2.1.4. דא עקא, כללי החשבוונאות הרגילים המיושמים על ידי רואי החשבון, וכללי חשבוונאות המס המשמשים לצורך קביעתה של ההכנסה החייבת, אינם מביאים תמיד לתוצאות זהות. על כך, ועל היחס בין כללי החשבוונאות לכללי המס נעמוד בהמשך רשימה זו בהרחבה.

2.1.5. התשובה לשאלת ה”עיתוי” תלויה במידה רבה בשיטת הדיווח הנהוגה על ידי הנישום. עקרונית, החשבוונאות מכירה בשתי שיטות דיווח עיקריות, כלהלן:

2.1.5.1. שיטת הדיווח לפי “בסיס מזומן”

בשיטה זו מועד הדיווח על הכנסות והוצאות הוא המועד בו

³ א' רפאל מס הכנסה (מהדורה שלישית, בהשתתפות ירון מהולל, 1995, כרך ראשון) 576.

נתקבלה ההכנסה או **שולמה** ההוצאה בפועל, במזומן או בשווה ערך למזומן.

השיטה אינה מתאמת בין מועד צמיחתה או הפקתה של ההכנסה ומועד גמילת החיוב של ההוצאה המותרת בניכוי, מן הבחינה הכלכלית, לבין רישום ההכנסות על ידי הנישום.⁴

2.1.5.2. שיטת הדיווח לפי "בסיס מסחרי" או "השיטה המצטברת"

בשיטה זו מועד הדיווח על הכנסות והוצאות הוא המועד שבו נוצרה הזכות להכנסה או נוצר החיוב לשלם את ההוצאה, גם אם טרם התקבלו או שולמו בפועל.

מטרת השיטה על בסיס מסחרי היא, להביא להתאמה רבה ככל האפשר בין צמיחת הרווח מבחינה כלכלית לבין השתקפותו ברישומי הנישום, המשמשים לקביעת ההכנסה החייבת.⁵

2.1.6. שתי שיטות הדיווח הנ"ל הן השיטות המקובלות והנפוצות ביותר על פי כללי החשבונאות המקובלים, ובחשבונאות המס. ברם, קיימות שתי שיטות דיווח אחרות על הכנסותיו של הנישום, שיטות החשובות לחישוב ורישום הכנסותיהם של נישומים מיוחדים, והן: "שיטת העבודות בביצוע" ו"שיטת העבודות הגמורות", שנעמוד על שתיהן בפרק שלהלן.

2.2. הטיפול החשבונאי בהקמת בניינים למכירה ובעבודות בקבלנות

2.2.1. שתי השיטות האחרות, "שיטת העבודות בביצוע" ו"שיטת העבודות הגמורות", מקורן בכללי החשבונאות המקובלים, והן אומצו על ידי גילוי דעת 6 של לשכת רואי החשבון בישראל, אשר פורסם בתחילת שנת 1971, ושעניינו "טיפול חשבונאי בהקמת בניינים למכירה ובעבודות בקבלנות".

סעיף 1 לגילוי הדעת הגדיר:

"**הקמת בניינים למכירה** פירושה הקמת בניינים לשם מכירתם בשלמות או בחלקים.

'עבודות בקבלנות' פירושו עבודות מסוגים שונים המבוצעות עבור אחרים לפי הזמנתם".

וסעיף ג' לגילוי הדעת שכותרתו "שיטות לרישום הרווח מעבודות בקבלנות" קובע, כדלקמן:

"6. השיטות המקובלות לרישום הרווח מעבודות בקבלנות הן:

(1) בסיס התקדמות עבודות;

(2) בסיס עבודות גמורות.

7. (א) לפי השיטה של רישום הרווח על בסיס **התקדמות**

העבודות מייחסים חלק יחסי מכלל ההכנסה הצפויה מהעבודה (סכום החוזה) לעומת עלות העבודה

⁴ ראה: א' רפאל מס הכנסה (מהדורה שלישית, בהשתתפות ירון מהולל, 1995, כרך ראשון) 589.

⁵ ראה: א' רפאל מס הכנסה (מהדורה שלישית, בהשתתפות ירון מהולל, 1995, כרך ראשון) 617.

שבועה...

10. רווח על בסיס עבודות גמורות יירשם כאמור בסעיפים 4(א) ו- (ב) לעיל."

סעיף 4 לגילוי הדעת קובע, כי:

"(א) רווח מהקמת בניינים למכירה ייחשב כמופק עם גמר הבנייה של יחידת הבנייה ועם מכירתה..."

2.2.2. על מהותן וחשיבותן של שתי השיטות האחרות הנ"ל, יפים דבריו של המלומד רפאל בספרו, כהאי לישנא:

"שיטות אלה יפות לחישובן של הכנסות הנובעות מחוזים, המשתרעים על-פני תקופות ארוכות בענפי הבנייה, הקבלנות וההתקנה. לפי השיטה הראשונה, מדווחת ההכנסה על יסוד אחוז מסך-כל מחיר החוזה, המתאים לאותו חלק מהעבודה נשוא החוזה, שבוצע באותה שנת מס. שיטה זו מחייבת את ייחוס הוצאות הנישום להכנסה המדווחת בשנת המס, ובחשבון הסופי נעשות התאמות לגבי ציוד וחומרים, המצויים עדיין בידי הנישום בסוף שנת המס. מטרתה של שיטה זו לבזר את הרווח על-פני תקופת צמיחתו, כאשר צמיחה זו מיוחסת לביצוע החוזה שממנו נובע הרווח, וכך לשקף את ההכנסה בדיוק נמרץ יותר מאשר שיטת בסיס המזומנים או השיטה על בסיס מסחרי. בשיטה השנייה, "שיטת העבודות הגמורות", מדווחת ההכנסה רק בעת סיום העבודה, תוך התחשבות בציוד ובחומרים שנשארו בידי הנישום בעת סיומה".⁶

2.2.3. כפי שראינו, כללי החשבונאות המקובלים אימצו והכירו בשתי שיטות נוספות לדיווח על ההכנסות אצל נישומים המבצעים עבודות המשתרעות על פני מספר שנות מס, "שיטת העבודות בביצוע" ו"שיטת העבודות הגמורות", ומטבעם של דברים, אימצה חשבונאות המס, אז, את שתי השיטות כאמור. שתי שיטות אלה, חלו על שני סוגי קבלנים:

"קבלן בונה" – הבונה על חשבונו, כשהאחריות והסיכון עד למכירה הם שלו.

"קבלן מבצע" – המבצע עבודתו על-פי הזמנתו של אחר, כשפעולתו מוגבלת בדרך-כלל לביצוע ספציפי במסגרת הפרוייקט כולו.

2.2.4. "קבלן בונה" נהג לדווח בדרך כלל על פי שיטת "העבודות הגמורות". חובת הדיווח על ההכנסות מהפרוייקט, על פי גילוי דעת 6, חלה עליו רק לאחר סיום הבנייה ומכירתן של לפחות 75% מהיחידות בפרוייקט.

2.2.5. לעומת זאת, "קבלן מבצע" נהג לדווח בדרך כלל על פי שיטת "העבודות בביצוע" (למעט עבודות שביצע בתקופות קצרות), היינו, דיווח על הכנסות בכל שנה, בהתאם להתקדמות קצב עבודתו ביחס לכלל העבודה שהוזמנה.

⁶ א' רפאל מס הכנסה (מהדורה שלישית, בהשתתפות ירון מהולל, 1995, כרך ראשון) 617.

2.2.6. מצב דברים זה נמשך עד לשנת 1982, עת נתקבל תיקון 54 לפקודה⁷. עד לתיקון זה נמנע המחוקק כמעט באופן מוחלט מלקבוע הוראות סטטוטוריות, שעניינן קביעת כללים בתחום חשבונאות המס,⁸ ועד לתיקון זה, הכנסות הנישום כאמור, דווחו בהתאם לכללי החשבונאות המקובלים דאז.

2.3. תיקון 54 לפקודה – דיווח על עבודות שמשך ביצוען עולה על שנה

2.3.1. בתיקון 54 נחקק בפקודה סעיף חדש – סעיף 8א שכותרתו "חלוקת הכנסה מעבודות שמשך ביצוען עולה על שנה".

2.3.2. מן הסעיף האמור עולה, כי הפקודה קבעה, הלכה למעשה, כללים סטטוטוריים בתחום חשבונאות המס, בכל הנוגע לדיווח על עבודות שמשך ביצוען עולה על שנה. כללים אלו אימצו עקרונית את הכללים שנקבעו בגילוי דעת 6, ברם, כללים ועקרונות אלו שונים בפרטים הנוגעים בעיוותים אינפלציוניים, הנובעים מהכללים החשבונאיים שנקבעו בגילוי הדעת כאמור.⁹ בתנאי אינפלציה דוהרת, כבתקופות של שנות השמונים, נישומים שאפו לכך שהכנסותיהם ידווחו לפי שיטת "העבודות הגמורות", ובכך לשחוק את הכנסותיהם המדווחות והמס המשולם על ידם – "מס נדחה הוא מס שנחסך".

2.3.3. ברי, מן האמור לעיל, כי הפקודה אימצה את שתי שיטות הדיווח החשבונאיות, אך הוראותיה שללו, פרט למקרה יחיד, את השימוש בשיטת "העבודות הגמורות", ואמצו את שיטת "העבודות בביצוע", כשיטה העדיפה. סעיפים 8א(א) ו-8א(ב) לפקודה דנים ב"קבלן מבצע", שידווח בשיטת "העבודות בביצוע", ואילו סעיף 8א(ג) דן ב"קבלן בונה", ואך ורק ב"קבלן בונה" כהגדרתו בסעיף, שידווח על פי שיטת "העבודות הגמורות" ולפי התנאים המפורטים בו.

2.4. הטיפול החשבונאי בהוצאות הנהלה וכלליות, הוצאות מכירה ובהוצאות מימון

2.4.1. שאלת ה"עיתוי" אצל נישומים המבצעים עבודות שמשך ביצוען עולה על שנה, אינה מצטמצמת לעיתוי ההכרה בהכנסות וניכוי ההוצאות הישירות של העבודות או, במילים אחרות, בהכרה ברווח מהעבודות או ב"רווח הגולמי" מהמכירות, אלא, ששאלת ה"עיתוי" עולה ביתר שאת גם לעניין ההכרה בהוצאות הנהלה וכלליות, הוצאות המכירה ובהוצאות המימון, שנושא בהן הנישום כהוצאות עקיפות או בלתי ישירות, ושקיים קושי מובן לעקוב אחר ייעודן וליחסן דווקא לעבודות ספציפיות שבביצוען.

2.4.2. ודוק, הוצאות הנהלה וכלליות והוצאות מימון אצל נישומים בכלל, ובפרט אצל נישומים כאמור לעיל, מציבות שאלות כבדות אל מול שיטת הדיווח המסחרית או השיטה המצטברת, ואל מול עקרון היסוד בחשבונאות ובחשבונאות המס, "עקרון ההקבלה" (Matching Principle) בין הוצאות להכנסות. עקרון זה הוא ביסודה של השיטה המצטברת, ועל פיו, לצורך מדידה נכונה של תוצאות

⁷ חוק לתיקון פקודת מס הכנסה (מס' 54), תשמ"ב – 1982, ס"ח 1061, 259.

⁸ שתי הוראות יחידות בעניין זה נמצאו: האחת בסעיף 13(ו) לפקודה, שעניינו הפסקת התעסקות; והשנייה בסעיף 8 לפקודה, המתיר פרישתן של הכנסות מסוימות, שנתקבלו בשנת מס פלונית, על-פני מספר שנות מס. ראה: א' רפאל **מס הכנסה** (מהדורה שלישית, בהשתתפות ירון מהולל, 1995, כרך ראשון) 620.

⁹ ראה: קובץ הפרשנות לפקודת מס הכנסה (להלן – "חב"ק") יג – 86.

פעילות הפירמה, ולשם קביעת הרווח מפעילות העסק החי, יש לייחס לתקבולים שהוכרו כהכנסה את ההוצאות הכרוכות בייצור אותה הכנסה. על עקרון זה יורחב עוד בהמשך.

2.4.3. גילוי דעת 6 האמור התמודד, בסעיף ה', עם שאלת הטיפול החשבונאי בהוצאות הנ"ל, אצל נישומים עליהם חל גילוי הדעת, כלהלן:

15. הוצאות הנהלה, כלליות (לרבות מסים וארנונות על הרכוש) ומימון הן הוצאות תקופתיות ויש לכלול אותן בדו"ח הרווח וההפסד של אותה תקופה.

16. (א) כשנוהגים לפי השיטה של עבודות גמורות ניתן לדחות הוצאות הנהלה וכלליות ומימון ולייחסן לעלות יחידות הבנייה, רק במקרים שאי ייחוס זה יביא להקבלה בלתי נאותה של ההוצאות לעומת ההכנסות כגון:

- (1) **בשנה שבה לא נסתיימו יחידות בנייה כל שהן;**
 - (2) **במקרים של יחידות בנייה, אשר היקפן או תקופת ביצוען עולים על הרגיל אצל אותו קבלן.**
- (ב) דחיית הוצאות לפי סעיף זה כפופה לתנאים הבאים:

(1) אין לייחס לעלות יחידת בנייה הוצאות יתר הנוצרות כתוצאה מהיקף פעולות מצומצם יחסית או מסיבות אחרות;

(2) קיימים נתונים מספיקים ומבוססים לקביעה כי עלות יחידת הבנייה בתוספת ההוצאות (לרבות הוצאות בעתיד) המיוחדות כאמור לא תעלה על ערך השוק".

דהיינו – גילוי הדעת התייחס אל ההוצאות הנ"ל כהוצאות תקופתיות, שיש להכיר בהן בדו"ח רווח והפסד של אותה תקופה, ואין להוונן לעלות יחידות הבנייה, פרט למקרים "קיצוניים" ובודדים המפורטים בסעיף.¹⁰ יצוין בנקודה זו, כי גילוי הדעת מדבר על יחידות בנייה, שאינן כוללות, על פי ההגדרה שם, קרקע שהיא מלאי עסקי.

2.4.4. כללי החשבונאות הנ"ל שימשו ככללי חשבונאות מס, ומצב דברים זה שרר עד לשנת 1982, בה נתקבל תיקון 54 לפקודה כאמור. במסגרת תיקון זה, נחקק סעיף חדש נוסף – סעיף 18(ד) – הדן בנושא ייחוס הוצאות בעבודות בנייה.

2.5. תיקון 54 לפקודה – ייחוס הוצאות בעבודות בנייה

2.5.1. סעיף 18(ד) לפקודה נועד לקבוע מנגנון לייחוס הוצאות הנהלה וכלליות

¹⁰ בנוסף לגילוי דעת 6, קיים גילוי דעת 14 הדן בטיפול החשבונאי בהפרשי שער ובהפרשי מדד – בשאלת עיתוי ההכרה בהן. מעבר לכללים שנקבעו בגילויי הדעת הנ"ל, לא נקבעו כללים חשבונאיים מקובלים אחרים לטיפול בהוצאות דן. יצוין, כי בעולם פורסמו תקנים המתייחסים לנושא, ואשר יושמו בארץ.

והוצאות ריבית בשנת המס, אצל נישום העוסק בעבודות בנייה, ליחידות העבודה שהיו לו או שהיו בביצועו, לקרקעות שהן מלאי עסקי בידו, ולהכנסות אחרות שנתקבלו אצלו באותה שנת מס. מנגנון זה נועד, לכאורה, למנוע ניכוי הוצאות הנהלה וכלליות והוצאות ריבית שייזקפו על פיו, כנגד יחידות עבודה וקרקעות, שמועד הדיווח על ההכנסות מהן טרם החל. ונהוג היה, כי הוצאות אלו יותרו בניכוי בשנת המס שבה מדווח על ההכנסות כאמור, בסעיף 8א לפקודה.

2.5.2. יודגש, כי סעיף 18(ד) חל על "נישום שעיסקו הוא בנייה של יחידות עבודה, שבשנת מס פלונית היו לו או שהיו בביצועו יחידות עבודה או קרקע שהיא מלאי עסקי". דהיינו על מנת שסעיף זה יחול, נדרש תחילה שהנישום יבצע עבודה המוגדרת כ"יחידת עבודה", ובנוסף נדרש, שההכנסה ממכירת יחידות עבודה או מביצוע יחידות עבודה תהיה בידו הכנסה עיסקית – לפי סעיף 2(1) לפקודה, בין כקבלן בונה, בין כקבלן מבצע ובין כקבלן משנה, קבלן עפר וסלילה או קבלן הבונה להשכרה.¹¹

2.5.3. באשר להוצאות הנהלה וכלליות, מורה הסעיף, כי לכל יחידת עבודה ייזקף חלק יחסי מההוצאות האמורות, שהוא כיחס שבין סכום כלל ההוצאות, שהוציא הנישום בשנת המס לביצוע אותה יחידת עבודה, לבין סך כל ההוצאות, שהוציא באותה שנת מס לביצוע כל יחידות העבודה, בתוספת סכום ההכנסות האחרות שהיו לו בשנת המס. יתרת הוצאות הנהלה וכלליות, שלא נזקפו ליחידות עבודה על פי נוסחה זו, תותר, אם כן, בניכוי באופן שוטף.

2.5.4. בנוסף, הוראת סעיף 18(ד) באשר לניכוי "הוצאות ריבית" מורה, כי לכל יחידת עבודה או קרקע ייזקף חלק יחסי מההוצאות הריבית, שהוא כיחס שבין סך הכל ההוצאות המצטברות, שהוציא הנישום עד תום שנת המס לביצוע אותה יחידת עבודה או לרכישת אותה קרקע (לרבות הוצאות שיש לזקפן ליחידת עבודה ולקרקע על פי סעיף 18(ד) עד תום שנת המס הקודמת), לבין סך הכל ההוצאות המצטברות, שהוציא עד תום שנת המס לביצוע כל יחידות העבודה ולרכישת כל הקרקעות, בתוספת סכום ההכנסות האחרות שהיו לו בשנת המס. וגם כאן, למעשה, הוצאות הריבית אשר לא נזקפות לפי נוסחה זו ליחידות עבודה או לקרקעות מותרות בניכוי כהוצאה שוטפת.

2.5.5. מן המורם לעיל ברי, כי סעיף 18(ד) קבע כללי חשבונאות מס שונים, ואף הפוכים, מכללי החשבונאות המקובלים כפי שנקבעו בגילוי דעת 6. סעיף זה הינו אחד הסעיפים המרכזיים בפקודה, המהווה סטייה מכללי החשבונאות המקובלים, בצוותא עם סעיף 8א שהוזכר כבר לעיל. ברם, סעיף זה לא ניחן בבהירות ובצדק הכלכלי הדרושים מכל חוק מס, כפי שניווכח להלן.

2.6. סיכום ביניים – מיסוי קבלנים – המסגרת הנורמטיבית

2.6.1. בתיקון מס' 54 לפקודה אימץ מחוקק המס את כללי החשבונאות המקובלים לצורך קביעת כללים לדיווח על הכנסותיהם של קבלנים.

2.6.2. במסגרת אותו תיקון הוסף סעיף 18(ד) לפקודה החובק בקרבו, לכאורה

¹¹ ראה: החב"ק ג-158.

ובצוותא עם סעיף 8א, כללים לצורך קביעת עיתוי ההכרה בהוצאות המימון והוצאות הנהלה וכלליות אצל קבלנים תוך סטייה מכללי החשבונאות המקובלים כפי שקיבלו ביטוי בגילוי דעת מס' 6.

3. סעיף 18(ד) לפקודה – אגד של עיוותים, בעיות משפטיות ובעיות יישומיות

3.1. "חשבונאות קבלנים" הייתה ונשארה אחד הנושאים המסובכים והקשים מבחינת כללי הדיווח החשבונאי. ברם, קושי זה אינו מסתיים בדיווח החשבונאי. המחוקק, כאמור לעיל, קבע כללי דיווח לצורכי מס משלו - כללי חשבונאות מס ייחודיים לקבלנים, ובכללם סעיף 18(ד) דנן.

3.2. לאור האמור לעיל, ולאור הוראות הסעיף גופן, הפעלתו עוררה כבר עם תחילתו בעיות משפטיות ויישומיות רבות, שהלכו והתעצמו בשילובן יחד עם הוראות סעיפים אחרים בפקודה, כגון סעיף 8א, והוראות חוקי מיסוי אחרים, בעת קביעת ההכנסה החייבת של נישומים כאמור.

3.3. סקירה רחבה ומקיפה לעיוותים ולבעיות המשפטיות והיישומיות בהפעלתו של סעיף 18(ד) לפקודה, נעשתה בסדרת מאמרים של רו"ח פליטר, ובמאמרים אחרים.¹² בעיות אלו נובעות מהשרירותיות שבהוראות הסעיף, ומהערפל בו לוטות ההגדרות שבסעיף. להלן, נסקור חלק מהעיוותים ומהבעיות המרכזיות שמעורר הסעיף, כפי שהוזכרו בחלקן במאמרים שלעיל:

3.3.1. הסעיף מצמצם את תחולתו על נישומים המנויים בו, בוני יחידות עבודה, כמבצעי עבודה ממושכת. אין הוא חל, לדוגמה, על בוני אוניות ו/או מטוסים, שמבצעים עבודות ממושכות, ונהנים מהוראות סעיף 8א לפקודה, החל עליהם. הסעיף חל רק על נישום שעיסוקו הוא בניה של יחידות עבודה. **מה הדין אצל נישום העוסק בכמה מגזרי פעילות ובכללם בניית יחידות עבודה?**

3.3.2. האם הסעיף חל על נישום שעיסוקו רק בבניית יחידות עבודה ושהיה לו קרקע שהיא מלאי עיסקי? **מה דין בונה יחידות עבודה שהיו לו קרקעות לצורכי מסחר, כסוחר קרקעות?**

3.3.3. הסעיף חל רק על עבודות שמשך ביצוען עולה על שנה, מה שמעלה תהיות באשר לעבודות שמשך ביצוען פחות משנה, ותהיות באשר להגדרת משך הביצוע.

3.3.4. השרירותיות בסעיף בולטת בייחוס ההוצאות להכנסות האחרות. מאחר והגדלת ההכנסות האחרות מביאה במישרין להתרת הוצאות בסכום גבוה יותר, יהא זה אך טבעי שהנישומים ינסו להביא בגדר ההכנסות האחרות מרכיבים רבים ככל האפשר. למשל, הכנסות מדמי ניהול.

3.3.5. מה דין הכנסה לפי סעיף 18(1) לפקודה הנובעת ממכירת מבנה שמשך ביצועו

¹² ראה: ז' פליטר "סעי' 18(ד) לפקודה – הרצוי והמצוי" **מיסים** 6א/42-; ז' פליטר "סעיף 18(ד) לפקודה – הרצוי והמצוי (חלק ב')" **מיסים** 1/26-; ז' פליטר "סעיף 18(ד) לפקודה – הרצוי שאיננו מצוי" **מיסים** 2א/8-; ז' פליטר "ייחוס הוצאות ריבית אצל קבלנים בעקבות פסק דין אינטרביילדינג" **מיסים** 6ט/141-; וראה גם: א' אלטר "בליצקי א' שוסטק" "ניכוי הוצאות ריבית ששימשו לרכישת מניות לפי סעיף 18(ד) לפקודה" **מיסים** 1א/23-; וגם: מ' רהב "עוד הרפור על "אינטרביילדינג" **מיסים** 4א/83-.

אינו עולה על שנה (אם נסתיים ונמכר בשנה בה הוחל בבנייתו, או אם נסתיים ונמכר בשנה שלאחר תחילת הבנייה)? מה דין רווח משותפות? האם ניתן להפעיל את הוראות הסעיף במסגרת השותפות ו"לייצר" אצל כל אחד מהשותפים הכנסה אחרת בגובה חלקו היחסי ברווחי השותפות?

3.3.6. בעיית השרירותיות שבסעיף עלתה בשאלת אפשרות הייחוס הספציפי של הוצאות המימון ליחידות העבודה ולקרקעות שהן מלאי עיסקי. בעיה זו, למרות ריסונה בפסק דין **אינטרבילדינג**¹³, טרם נפרדה מהוראות הסעיף.

3.3.7. הסעיף מייחס הוצאות ליחידות עבודה ולקרקעות שהן מלאי עיסקי ללא התחשבות בתקופת ההשקעה, דבר הגורם לעיוותים בלתי נסבלים, ובמקרים מסוימים עד כדי אבסורד.

טול לדוגמה מקרה של נישום שהוראות הסעיף חלות עליו, שבמהלך שנת המס קונה קרקע כמלאי עיסקי ומוכרה לאחר תקופה קצרה, או שקונה קרקע כמלאי עיסקי בסוף שנת המס. לקרקעות כאמור ייוחסו הוצאות מימון בהתאם להוראות הסעיף, למרות שעובדתית רכישת הקרקעות, כנראה, לא הצריכה שום מימון.

3.3.8. קבלן שבביצעו יחידות עבודה שדווחו כולן לצורכי מס בשנת המס. ברבעון האחרון של שנת המס החל הקבלן לבנות יחידת עבודה נוספת הממומנת חלקית מהון זר, ומרווחים שוטפים. כמו כן, נניח כי שעור האינפלציה ירד משמעותית ברבעון זה יחסית ל-3 הרבעונים הראשונים של שנת המס. במצב זה, הפעלת הסעיף תגרום להכללת יחידת העבודה הנוספת במסגרת יחידות העבודה מתחילת שנת המס ודחיית הוצאות מימון בסכום הגבוה בצורה משמעותית מהמתחייב, והשפעה זו תימשך גם בשנה הבאה, שכן היוון הוצאות המימון מהווה חלק מעלות יחידות העבודה.

3.3.9. ועוד, מקרה של חברה קבלנית שלה יחידות עבודה שההכנסות ממכירתן לא מדווחות לצורכי מס בשנה שוטפת כלשהי ובנייתן ממומנת באמצעות הון זר. כמו כן, מדווחת החברה לצורכי מס על הכנסה מריבית שנוצרה ברבעון האחרון של אותה שנת מס שוטפת, כתוצאה מהלוואה לחברה קשורה. מאחר שלהכנסות האחרות, הכוללות את הריבית שנצברה רק בחלק מהשנה, מיוחסות הוצאות מימון שנצברו במהלך כל שנת המס, ייהנה הנישום מהוצאות ריבית ללא כל הצדקה.

3.3.10. הוראת סעיף 7(ה)(1) לחוק מס הכנסה (תיאומים בשל אינפלציה), תשמ"ה – 1985 (להלן – "**חוק התיאומים**"), קובעת את אופן הטיפול בייחוס הניכוי בשל אינפלציה ליחידות העבודה כאילו היה הניכוי בשל אינפלציה הוצאות ריבית. במקום בו נעשה מימון יחידות העבודה מהלוואות בנקאיות, בעוד שפעילות אחרת ממומנת בהון עצמי, נוצר עיוות קשה של זקיפת ניכוי בשל אינפלציה אל יחידות העבודה אשר במלאי, על אף שאין לניכוי האמור כל קשר עם יחידות העבודה.

3.3.11. היפוכו של עיוות זה הוא עיוות אחר, שבו ממומנת רכישת נכסים קבועים

¹³ ע"א 1527/97 אינטרבילדינג חברה לבנין בע"מ נ' פקיד שומה ת"א 1, מיסים יג/27-73.

מהלוואות בנקאיות ונוצרת תוספת בשל אינפלציה, שהדיון, סעיף 7(ה)2 לחוק התיאומים, מורה לקזזה מהוצאות הריבית המיועדת לייחוס. מי שצריך היה, אולי, לדחות את מרבית הוצאות הריבית ולקפן ליחידות עבודה במלאי עשוי לצאת נשכר ולקזזן במלואן כנגד תוספת בשל אינפלציה, שהיתה צריכה להתחייב במס במלואה.

3.3.12. עיוות נוסף, כתוצאה מהגדרת "הוצאות ריבית" בסעיף, הינו בנושא "הכנסות מימון". התפיסה המקובלת הנוהגת בנושא זה הינה שהכנסות המימון אינן מהוות חלק בלתי נפרד ממחיר יחידת העבודה, ומשום כך, מועד הדיווח על הכנסות אלו הינו ללא קשר למועד הדיווח לצורכי מס של יחידות העבודה. תפיסה הנסתרת במספר פסקי דין.¹⁴

3.3.13. ולבסוף, נזכיר מקרה של נישום שבביצעו יחידת עבודה, אשר נמכרה ברובה עם תחילת עבודות הבניה או אפילו במקביל להתקדמות הבניה, וכתוצאה מכך, נתקבלו מקדמות מרוכשי יחידת העבודה, אשר עולים בסכומם על עלות הבניה המצטברת ביחידת העבודה. למצב זה, אין בהוראות הסעיף כל התייחסות, והייחוס השרירותי יגרום לדחיית הוצאות מימון בסכום הגבוה בצורה משמעותית מהמתחייב, אם בכלל. הרי יכול להיות מצב שנגרמו בפועל הכנסות מימון מיחידת העבודה.

3.4. עיינו הרואות, כי אגד הדוגמאות הוא גדול, וניתן להפליג ולהצביע על עוד דוגמאות רבות אחרות, אולם נסתפק באמור לעיל. רק נציין, כי העיוותים יכולים להיות בסכומים ניכרים, גם בסכומי ההוצאות וכתוצאה גם בסכומי המס. ויצוין עוד, כי העיוותים יכולים להיות לשני הכיוונים, דהיינו, לטובת הנישום או להפך לטובת רשויות המס.

4. סעיף 18(ד) לפקודה – נוסחת ייחוס ולא קביעת "עיתוי" הניכוי, האמנם?

4.1. לדידנו, סעיף 18 לפקודה, על סעיפי המשנה שלו ובכללם סעיף 18(ד), מהווה סעיף "עזר" לסעיף 17 לפקודה - הסעיף המרכזי לפיו תותרנה ההוצאות בניכוי, כמובן לצד סעיפים אחרים בפקודה, חוקים אחרים וחקיקת משנה.

4.2. סעיף 18 לפקודה נועד למנוע מניפולציות אפשריות בניכוי הוצאות מסוימות, המותרות בניכוי על פי מבחני סעיף 17 לפקודה, כך למשל, סעיף 18(א), מסייג את המועדים והסכומים של ניכוי הוצאות מענק פרישה, דמי חופשה, דמי הבראה, דמי חגים, דמי מחלה והוצאות אחרות כיוצא באלה, כאשר הוצאות אלו עומדות במבחן התרתן בניכוי על פי עקרונות סעיף 17 לפקודה. וזאת, בכדי למנוע אפשרות של ניכוי הוצאות, למשל, בשנת הצבירה, כאשר, לאחר פרישת העובד או פיטוריו, ההוצאות כאמור לא ישולמו בפועל, פעולה הגורמת לדחיית מס.

4.3. כך אף סוברת נציבות מס הכנסה בחב"ק:

"סעיף 18 מסייג את המועדים והסכומים של ניכוי הוצאות מסוימות, שעמדו במבחן התרתן בניכוי על פי עקרונות סעיף 17. הסעיף נועד בעיקרו למנוע ככל

¹⁴ ראה: ע"א 57/79 פקיד שומה חיפה נ' מספנות ישראל, פד"א יא 49; עמ"ה (ת"א) 198/83 שחל חומרים לבנין בע"מ נ' פשמ"ג, מיסים א/1/39-.

האפשר תכנון מס ודחיית תשלומו ביחס להוצאות מסוימות...¹⁵

4.4. ולעניין ייעודו ומטרתו של סעיף 18(ד) לפקודה, יפים דבריו של המלומד רפאל בספרו, כלהלן:

”לגבי סוג מסוים של הוצאות שהוציא הנישום קיים קושי מובן לעקוב אחר ייעודן וליחסן דווקא לעבודה פלונית של הנישום. כוונתנו להוצאות כלליות שהוציא הנישום, ובעיקר הוצאות הנהלה כלליות והוצאות מימון – וזאת בניגוד להוצאות כגון תשלומי שכר עבודה, רכישת ציוד וחומרים, שלגביהן קשיי המעקב והיחוס כמעט שאינם קיימים. לכן, התעורר החשש, שמא נישומים, שהדיווח על הכנסותיהם כפוף להוראות סעיף 8א, ינצלו את קשיי המעקב והיחוס של הוצאות הכלליות האמורות על-מנת לעקוף את הוראות החוק. ניצול כזה אפשרי על-ידי ייחוסן של אותן הוצאות כלליות, באופן מלאכותי, דווקא לאלה מבין עבודותיו הממושכות של הנישום, שבגינן הוא כבר מדווח על הכנסותיו באופן שוטף מדי שנה בשנה, או ייחוסן לעבודותיו האחרות של הנישום, שאינן כפופות כלל להוראות סעיף 8א – דבר שיביא לניכיון של הוצאות אלה בשנות מס מוקדמות מכפי המתחייב מבחינה חשבונאית ועל-פי הוראות הסעיף.

על-מנת למנוע תופעות כגון אלה נקבעה בפקודה, לגבי שנת המס 1982 ואילך, הוראה מיוחדת לעניין זה בסעיף 18(ד). בשנת 1984 הוחלפה הוראת סעיף 18(ד) בהוראה חדשה, בהירה ומקיפה יותר...¹⁶”

מורם מן האמור לעיל, כי סעיף 18(ד) נועד למנוע אפשרות של מניפולציות בייחוס הוצאות הנהלה וכלליות והוצאות מימון, ותו לא! הסעיף קובע טכניקת ייחוס של ההוצאות כאמור, וכאן מסתיים תפקידו.

4.5. על תכלית חקיקתו של סעיף 18(ד) לפקודה, ניתן אף ללמוד מלשונו. סעיף 18(ד)(2) קובע, בזו הלשון:

”... ייזקפו הוצאות הנהלה וכלליות והוצאות ריבית...”

ומלון אבן-שושן, על פירוש המלה “זקף” קובע, בין היתר, כלהלן:

”... יחס: “את מעשיו הסתיר יעיש מן הבריות... שלא יזקפו עליו דברים ולא יצערו אותו”... את ההצלחה במפעל זקפנו לזכותם של העובדים...¹⁷”

דהיינו – לשון הסעיף מדברת מפורשות על ייחוס הוצאות ולא על היוון הוצאות ו/או התרה או אי התרה בניכוי של הוצאות כאמור.

4.6. אם ניטיב להגדיר זאת, הרי קבלת הערעור, על ידי הרוב, בבית המשפט העליון בפסק דין אינטרבילדינג, ודחיית הבקשה לדיון נוסף, מהווה “מכה ניצחת” לעמדה המובאת לעיל. באותו עניין התבקש בית המשפט להכריע בין עמדות הצדדים, כפי שהציגן בפסק הדין, כהאי ליסנא:

¹⁵ החב"ק ג-150.2.

¹⁶ א' רפאל מס הכנסה (מהדורה שלישית, בהשתתפות ירון מהולל, 1995, כרך ראשון) 623.

¹⁷ א' אבן-שושן המלון החדש (תשמ"ה, כרך ראשון) 355.

"... משמעותה של הפרשנות הנטענת על ידי המשיב (פקיד השומה – הח"מ), היא כי בכל מקרה יש להיזקק לסעיף 18(ד)(2)(ב) בין אם הייחוס בפועל מוכח ובין אם לאו. לעומת זאת, משמעותה של הפרשנות הנטענת על ידי החברה (אינטרבילדינג – הח"מ) היא, כי מקום שבו הוכח הייחוס בפועל של הוצאות הריבית, הרי שהן יותרו בניכוי בגדרו של סעיף 17 לפקודה, הקובע את עיקרון ההקבלה הכללי, מבלי להיזקק לנוסחה השרירותית הקבועה בסעיף 18(ד)(2)(ב), משום שלא מתקיים הקושי שהסעיף בא להתגבר עליו. במלים אחרות: כמו כל הוראות חוק, כך גם ההוראות הכלולות בסעיף 18 חלות רק בהתקיים הנסיבות המתאימות. כך למשל, אם הנישום הוא קבלן שמשך העבודות שבביצעו קצר משנה, אזי לא מתמלא מכלול הנסיבות לתחולת סעיף 18(ד). במקרה זה, הוצאות ההנהלה והכלליות והוצאות הריבית ייחוסו להכנסות על פי עקרון ההקבלה של סעיף 17, ללא היזקקות לסעיף 18(ד). לפי פרשנות החברה, אחת מן הנסיבות שהוראות סעיף 18(ד)(2)(ב) מותנית בהתקיימותן, הינה אי ידיעת ייחוסן של הוצאות הריבית לפרויקטים השונים. כאשר הייחוס ידוע, לא מתקיימות הנסיבות שברקע ההוראה, ומלכתחילה אין היא חלה"¹⁸.

כלומר, בית המשפט התבקש להכריע בשאלה: האם קבלן רשאי לייחס הוצאות מימון באופן ספציפי לפרויקטים של בניה, שמומנו על ידי ליווי פיננסי, ולא על פי הנוסחה הקבועה בסעיף 18(ד) לפקודה.

4.7. בית המשפט, בקבלו את הערעור, קובע בפסיקתו של כבוד השופט אריאל, ובהסכמתו של הנשיא ברק, כדלקמן:

"ואולם, בעוד שהחשש האמור מסביר את הצורך בסעיף 18(ד), אין לקבל שכוונת הסעיף ותכליתו לחייב במס שאינו מס אמת, במקרים בהם ניתן להראות את ייחוס הוצאה לפרויקט הספציפי... כאשר ניתן לברר לאיזה פרויקט מתייחסת כל הוצאה, אזי לא קיים חשש מפני דיווח מוקדם מדיי על הוצאות, ומשאין פירצה, גם אין מקום לרציונל "חסימת הפירצה" שבבסיס סעיף 18(ד)... אם כן, סעיף 18(ד)(2)(ב) יחול על מקרים בהם לא ניתן להוכיח ייחוס הוצאות ספציפי אך לא יחול באותם מקרים בהם ייחוס הוצאות האמיתי הוא ברור ומוכח"¹⁹.

והוא מסכם:

"לסיכום, רצוי, וכאמור ניתן, להגביל את תחולת סעיף 18(ד)(2)(ב) רק לאותם מקרים בהם לא הוכח ייחוסן של הוצאות הריבית ליחידות העבודה השונות שמבצע הקבלן. מאחר שבמקרה שלפנינו הוסכם על ייחוסן של הוצאות הריבית ליחידות העבודה השונות שמבצעת החברה, אין להחיל על החברה את נוסחת הייחוס שבסעיף, אלא את עקרון ההקבלה בצורתו הטהורה בסעיף 17, שהוא דרך המלך לניכויים מוכחים"²⁰.

צא ולמד איפוא, כי בית המשפט קיבל את העמדה שסעיף 18(ד) אינו אלא סעיף המשך

¹⁸ ע"א 1527/97 אינטרבילדינג חברה לבנין בע"מ נ' פקיד שומה ת"א 1, מיסים יג/2 ה-73, 80-.

¹⁹ ע"א 1527/97 אינטרבילדינג חברה לבנין בע"מ נ' פקיד שומה ת"א 1, מיסים יג/2 ה-73, 86-.

²⁰ ע"א 1527/97 אינטרבילדינג חברה לבנין בע"מ נ' פקיד שומה ת"א 1, מיסים יג/2 ה-73, 87-.

לסעיף 17 לפקודה, "כלי עזר" למקרים מסוימים, בהם לא ניתן לבצע ייחוס של הוצאות הנהלה וכלליות והוצאות מימון, בצורה "קלה ופשוטה" (ייחוס ספציפי).

4.8. לסיכום, מן האמור לעיל ניתן לראות, לדעתנו, בהוראותיו של סעיף 18(ד) לפקודה כנועדו לקבוע טכניקת ייחוס של הוצאות הנהלה וכלליות והוצאות מימון, ליחידות העבודה, למלאי קרקעות עיסקי ולהכנסות אחרות, במקרים בהם ייחוס זה אינו ניתן לביצוע ספציפי, בלבד. ומכאן, השאלות לעניין התרת הוצאות, כאמור, בניכוי, ולעניין עיתוי ההתרה בניכוי, נותרו תחת חסותו, מבחניו והוראותיו של סעיף 17 לפקודה, בשילוב, כמובן, עם סעיפים אחרים בפקודה, כדוגמת סעיף 8 כאמור, סעיף 21 לפקודה, לעניין פחת על נכסים ועוד.

5. סעיף 17(א1) לפקודה – "עיתוי" ההתרה בניכוי של הוצאות מימון

5.1. התרת הוצאות בניכוי – כללי

5.1.1. סעיף 17 לפקודה קובע את העיקרון הכללי להתרתן בניכוי של הוצאות מימון:

"לשם בירור הכנסתו החייבת של אדם ינוכו, זולת אם הניכוי הוגבל או לא הותר על פי סעיף 31 – יציאות והוצאות שיצאו כולן בייצור הכנסתו בשנת המס ולשם כך בלבד, לרבות..."

לאמור – הוצאה תותר בשנת מס מסוימת, אם שימשה לייצור הכנסה באותה שנת מס, ולשם כך בלבד.

5.1.2. נראה, כי רישת סעיף 17 לפקודה מכוונת ליישום אחד מהעקרונות היסודיים בחשבונאות הפיננסית, ולאמצו בכללי חשבונאות המס – **"עקרון ההקבלה"** (Matching Principle) בין הוצאות להכנסות, שכבר הוזכר לעיל.

5.1.3. על פי עקרון זה, לצורך מדידה נכונה של תוצאות פעילות הפירמה, ולשם קביעת הרווח מפעילות העסק החי, יש לייחס לתקבולים שהוכרו כהכנסה את ההוצאות **הכרוכות** בייצור אותה הכנסה. ובספרו עמד רו"ח סמט, על עקרון ההקבלה, כלהלן:

"עקרון ההקבלה קובע כי משהוכר בהכנסה, יש לרשום אותה בספרי החשבון המתייחסים לתקופה החשבונאית המתאימה, ובמקביל לכך, יש להכיר ולרשום את ההוצאות שנגרמו לעסק בקשר לאותה הכנסה. בדרך זו נוצרת הקבלה בין ההכנסה להוצאה בתקופה חשבונאית כלשהי, ואילו ההפרש ביניהם מהווה את התוצאה הכספית באותה תקופה – רווח או הפסד. אם, על פי עקרון ההכרה בהכנסה, הוחלט לדחות רישומן של

הכנסות מסוימות לתקופה חשבונאית בעתיד, מן הצורך לנתח ולאתר גם אותן הוצאות הקשורות ישירות ליצירת ההכנסות שנידחו, ובמקביל לדחיית ההכנסות – יש לדחות גם אותן הוצאות שאותרו כאמור...”²¹.

5.1.4. לעומת סעיף 17 לפקודה הקובע את ההוצאות המותרות בניכוי, מונה סעיף 32 לפקודה רשימת הוצאות אשר אינן מותרות בניכוי. סעיף 31 מעניק לשר האוצר סמכות רחבה להתקין תקנות (באישור ועדת הכספים של הכנסת) **”בדבר הגבלתו או אי התרתו של ניכוי הוצאות מסוימות...”** (ואכן שר האוצר עשה שימוש בסמכותו זו), ואילו סעיף 30 מגביל את גובה ההוצאה המותרת בניכוי, בקובעו איסור על ניכוי הוצאה **”בסכום העולה על הדרוש לפי צרכי יצור הכנסתו של הנישום”**.

5.2. התרה בניכוי של הוצאות מימון

5.2.1. סעיף 17(א) לפקודה דן בניכוי של הוצאות מימון, והוא קובע את העיקרון כי:

”סכומים המשתלמים בתור ריבית או הפרשי הצמדה על כסף שלווה, אם נוכח פקיד השומה שהם משתלמים על הון ששימש בהשגת ההכנסה...”

הוצאות מימון, המקיימות עקרון זה, הן הוצאות המשתלמות על הון ששימש בהשגת ההכנסה.

5.2.2. ואכן, הכלל המקובל הוא שיש להתיר הוצאות מימון אם ההלוואה שימשה לצורכי ייצור ההכנסה, אלא אם הוכח שאין בין ההלוואה, אשר בגינה נוצרו הוצאות אלה, לבין ייצור ההכנסה, ולא כלום:

”הכלל הרחב הוא שמתירים את ניכוי הריבית כהוצאה, אם ההלוואה בגינה שולמה שימשה בייצור הכנסה, והיוצאים מן הכלל הם אותם מקרים חריגים, שבהם אין בין ההלוואה לבין צרכי העסק ולא כלום”²².

5.2.3. ודומה, כי ניתן לחלץ - מהוראות סעיף 17(א) הנ”ל ומהכלל הרחב בדבר התרת הוצאות מימון כהוצאה - שתי מסקנות חשובות, והן:

²¹ י סמט **חשבונאות פיננסית** (מהדורה שנייה, כרך א, 1989) 36.

²² א' רפאל וד' אפרתי **דיני מס הכנסה** (מהדורה שלישית, 1984, כרך ראשון) 224.

- 5.2.3.1. כל הוצאות המימון על הון זר יותרו בניכוי ובלבד ששימשו בייצור ההכנסה. פועל יוצא מכך הוא, שאף מבחינת דיני המס לשם ניכוי הוצאות מימון יכולים בעלי המניות בחברה שלא להזרים לחברה הון עצמי²³, דהיינו – לא להשקיע בחברה חלק מכספיהם הפרטיים אלא להקים עסק שימומן כולו בהון זר, שההוצאות בגינו יותרו בניכוי.
- 5.2.3.2. הוצאות מימון הנובעות מהתחייבות שניטלה לשם מימון מטרה שאינה מניבה הכנסה, או לשם מימון "הוצאה פרטית" של בעל העסק (אשר אינה משמשת לייצור ההכנסה) לא תותרנה בניכוי.
- 5.2.4. ברי, אם כן, כי כדי לשלול ניכוי הוצאות מימון בגין חוב או הלוואה שנטל הנישום, יש להראות שהוצאות המימון נועדו למימון הוצאה שאינה משמשת בייצור הכנסה, או למימון "הוצאה פרטית" או "השקעה פרטית", אשר במהותן הן הוצאות שאינן לצורכי העסק וייצור הכנסתו. ברם, סוגיה זו, כפי שכבר הזכרנו לעיל, אינה מעניינה של רשימה זו.

5.3. "עקרון ההקבלה" (Matching Principle) – ייהרג ובל-יעבור??

- 5.3.1. כאמור, הרישא של סעיף 17 לפקודה נוסחה בצורה קפדנית, והסעיף אינו מתיר אלא את ניכוי של "יציאות והוצאות שיצאו כולן בייצור ההכנסה בשנת המס, ולשם כך בלבד". הניסוח מעורר בעיות של ייחוס הוצאות, כלומר האם יש לפרש את הרישא פירוש דווקני, שלפיו תותר בניכוי אך ורק הוצאה שהנישום עמד בייצור ההכנסה באותה שנה, או יש מקום לפירוש רחב יותר.
- 5.3.2. יצוין, כי הרישא של סעיף 17, מעוררת אף בעיות נוספות, כי אם קלות יותר, כמו למשל, ייחוס ההוצאות, שהוצאו בעיסקה שלא נשאה רווחים, לעיסקאות אחרות רווחיות באותו עסק, או ייחוס הוצאות קדימה, דהיינו לשנות מס מאוחרות יותר או התחשבות בהוצאות שהיו בבחינת חוב אשר פירעונו נדחה, כמו תשלומים עקב חיסול העסק.²⁴
- 5.3.3. מלאכת האיתור של ההוצאות הראויות לחוס תחת כנפיו של עקרון ההקבלה, אינה מלאכה קלה, לא חשבונאית ולא מיסויית. באשר לכלל החשבונאי לפיו ייבחנו הוצאות כאמור, קובע רו"ח סמט בספרו, כדלקמן:

"הכלל המנחה הוא, לבחון את ההוצאות המועמדות להידחות – באיזו מידה הן מייצגות נכסים התורמים ליצירת הכנסה, ומהי היכולת שלהן להניב פרי בתקופות חשבונאיות בעתיד. המקרים הפשוטים של הוצאות נדחות, הם אלה המייצגים נכסים פיסיים, כגון, מלאי חלפים, מכשירים משרדיים הניתנים לשימוש בתקופות עתידיות. מקרים יותר מסובכים הם הוצאות המייצגות ערכים בלתי מוחשיים, אבל בהחלט משפיעות על התוצאות הכספיות בתקופות עתידיות. לדוגמה: דמי חכירה

²³ למעט ההון הנפרע כחברה מוגבלת שיש לה הון במניות.

²⁴ ראה: אי לפידות "העיקרון של ייחוס הוצאות" רבעון לענייני מיסים (16) 367.

לטווח ארוך, ריבית, שכר דירה מראש, וביטוח...²⁵.

כלומר, הוצאות המייצגות נכסים התורמים ליצירת הכנסה בעתיד, ויש להם היכולת להניב פרי בתקופות חשבונאיות בעתיד, הן החוסות תחת כנפיו של עקרון ההקבלה, ועל פיו יש לדחותן לתקופות העתידיות בהן יניבו הכנסות.

5.3.4. על היחס בין הרישא של סעיף 17 לפקודה, ועקרון ההקבלה הקבוע בה, לבין סעיפי המשנה שלו, ובייחוד לסעיף משנה (1)(א) הדן בהוצאות מימון, קבע השופט ד"ר ביין, בעניין **טמבור**, כהאי לישנא:

"(ג) החוק מאמץ למעשה לענין הוצאות המימון את הגישה של "שתי העיסקאות" שנהגה בעבר לגבי הריבית שלפיה רואים בעיסקת המימון עיסקה נפרדת מהנכס או השירות שאותם היא באה לממן. אמנם ההפרדה הזו אינה מוחלטת במובן זה, שבדקים אם הנכס או השירות שהעיסקה באה לממנם משמשים כעקרון ליצור הכנסה. הגבלה זו באה למנוע שימוש לרעה כאשר ברור שכל מטרת לקיחת ההלוואה היא לצרכים פרטיים של השולטים בעסק (וראה גם רפאל ואפרתי (שם), עמ' 224), אך מכאן אין ללמוד בהכרח שגם מבחינת העיתוי יש להצמיד את עיסקת המימון למועד שבו נמכר הנכס שבגין רכישתו נתקבלה אשראי. אמנם הרישא לסעיף 17 מחייבת שההוצאה תותר רק אם שימשה ביצור ההכנסה של אותה שנה, אך אין זה הכרחי להסיק שהאמור בסעיף 17(1) כפוף לעקרון זה. עיון בסעיפי המשנה הבאים לאחר המילה "לרבות" מצביע על כך שאין סעיפים אלה מביאים רק דוגמאות להמחשת העקרון שברישא, שכן לפחות חלק מסעיפי המשנה מתירים הוצאות שלפי הרישא לא היו ניתנות לניכוי כלל. כך למשל: ברור שההוצאה עליה מדובר בס"ק (7) (הוצאות לנקיטת אמצעי זהירות בפני התקפות מהאוויר), אינה כפופה לרישא...

לשון אחרת, אמנם אין סעיפי המשנה קובעים רשימה סגורה וניתן תמיד לחזור אל העקרון הכללי שברישא, כדי לדרוש הכרה בניכוי הוצאות שאינן נזכרות בסעיפי המשנה. אך היפוכו של דבר אינו תמיד נכון במובן זה שאין לאמר שסעיפי המשנה מדגימים רק את העקרון הכללי וכפופים לו".²⁶

והשופט ביין ממשיך:

"(ד) אך גם אם תאמר שקיים עקרונית יחס של כפיפות בין הרישא לסעיף 17 ובין ס"ק (1) לסעיף זה, הרי אין בכך להועיל למשיב... הפסיקה שדנה עוד קודם לריפורמה בעיתוי ניכוי הוצאות הריבית ישימה גם על הפרשי הצמדה... עיון בפסיקה זו בקשר לריבית מלמדנו כי לא תמיד נתנו בתי המשפט לביטוי "שימשו בהשגת ההכנסה" משמעות מילולית

²⁵ יי סמט חשבונאות פיננסית (מהדורה שנייה, כרך א, 1989) 36.

²⁶ עמ"ה (חיפה) 138/87 טמבור נ' פקיד שומה חיפה, פד"א טז 163, 167.

באופן שעל הנישום להוכיח כביכול שמתוח קו ישיר רצוף וחד משמעי בין ההלוואה לבין השגת הכנסה ספציפית בשנת המס נשוא הדין...".²⁷

ועוד, לעניין תחולת עקרון ההקבלה על הוצאות המימון, קובע השופט ביין, כלהלן:

"אשר לתחולת עקרון "ההקבלה" על ענייננו, ראינו כי הפסיקה באשר לריבית לא עמדה על יישומו באופן מדוקדק. יתר על כן, לפחות בפסק דין אחד, נדחה השימוש בעקרון ההקבלה לענין חשבונאות מס (עמ"ה חיפה 88/71, פד"א כרך ה', 319, 321)".²⁸

דהיינו – גם חשבונאות המס אינה "מקדשת" את עיקרון ההקבלה שנקבע ברישא לסעיף 17 לפקודה, לא כל ההוצאות לצורכי מס "קורעות" תחת עולו של העיקרון הנ"ל, ודוגמה בולטת לכך הינם הוצאות המימון.

5.3.5. עמדה כאמור, כפי שביטא אותה השופט ביין כלעיל, כבר הובעה על ידי השופט ויתקון בעניין חברה לפיתוח טבריה, כהאי ליסנא:

"הרי כשמדובר הוא בעסק, ברור שאין לייחס כל פריט של הוצאה לפריט מסויים של הכנסה..."

כמו כן אין להסכים לסברה, שהוצאה כלשהי חייבת להשתקף בהכנסה באותה שנה דווקא..."²⁹

5.3.6. על אותה עמדה חזר, מאוחר יותר, השופט ויתקון בעניין נכסי כהנים, כדלקמן:

"הלכה ברורה: אדם שלוה כספים מפלוני על מנת להלוותם לאלמוני, אם עשה כן במהלך עסקו – כי אז זכאי הוא לנכות את הריבית ששילם כהוצאה, אף כי ההלוואה שנתן לא הכניסה לו הכנסה באותה שנה. אצל אדם כזה העוסק, למשל, בעסקי מימון ופיתוח... נזקפים כל תקבוליו והוצאותיו בחשבון מסחרי אחד, וניכוי ההוצאות ניתן לו על פי סעיף 17 לפקודה..."³⁰

5.3.7. ובעניין בוני חיפה, שם נידונה שאלת תחולת עיקרון ההקבלה על הוצאות מס רכוש בגין קרקע שהיא מלאי עיסקי בידי הנישום, בית המשפט דחה את עקרון ההקבלה לעניין חשבונאות המס, כדלקמן:

"אלא שגם לו היה העקרון (עיקרון ההקבלה – הח"מ) מתחייב בתורת החשבונאות אין בכך עדיין כדי ליישמו בדיני מס הכנסה אלא אם הדבר יתחייב לפי דינים אלה..."³¹

5.3.8. ולבסוף, לא נשכח את קביעת כבוד השופט חשין בעניין הד הקריות, כהאי

²⁷ עמ"ה (חיפה) 138/87 טמבור נ' פקיד שומה חיפה, פד"א טז 163, 168.

²⁸ עמ"ה (חיפה) 138/87 טמבור נ' פקיד שומה חיפה, פד"א טז 163, 172.

²⁹ ע"א 191/61 חברה לפיתוח טבריה בע"מ נ' פקיד השומה תל-אביב, פ"ד טו 2455, 2458.

³⁰ ע"א 314/67 פקיד השומה ת"א 4 נ' נכסי כהנים בע"מ, פד"א א 88, 89.

³¹ עמ"ה (חיפה) 88/71 חברת בוני חיפה בע"מ נ' פקיד השומה חיפה, פד"א ה 319, 321.

לישנא :

"ראשית לכל נאמר, שהכל מסכימים כי העיקרון הכללי (עיקרון ההקבלה – הח"מ) הקבוע בסעיף 17 רישה לפקודה אינו חולש על רשימת ההוצאות המנויה בהמשכו של סעיף 17; לאמור: כי אין בו באותו עיקרון כדי לצמצם את תחומי פרישתם של סוגי ההוצאות המנויות באורח ספציפי. העיקרון הוא לעצמו וכל הוצאה והוצאה מאלו המנויות בסעיף 17 היא לעצמה. ראו, למשל: ע"א 406/72 קולנוע רינה בחולון בע"מ, פ"ד כז(2) 630".³²

5.3.9. מן המקובץ לעיל עולה, כי גם כללי החשבונאות המקובלים וגם חשבונאות המס אינם מקבלים את עקרון ההקבלה בתורת "ייהרג ובל-יעבור", ובמיוחד לא לעניין הוצאות המימון. שתי מערכות הכללים מוקירות ומכבדות את העיקרון, ואת חשיבות השימוש בו, אולם, יש לבחון כל מקרה ומקרה לגופו, כל הוצאה והוצאה לגופה, ובהתאם לכך לבחון אם קיים בסיס ליישומו.

6. התקנים החשבונאיים החדשים – תקנים 2, 3, 4 – חשבונאות מתחדשת

6.1. כללי

6.1.1. לאחר 30 שנה, תם העידן של גילוי דעת 6 האנכרוניסטי, ובתאריך 1 בינואר 2000 התחיל עידן חדש בשיטות הדיווח על ההכנסה והיוון עלויות אשראי של עבודות שמשך ביצוען חורג מהשנה בה החלה העבודה, עם כניסתם לתוקף של שלושת התקנים: תקן 2, תקן 3 ותקן 4 של המוסד הישראלי לתקינה בחשבונאות.

6.1.2. אם כן, תקופה כל כך ארוכה הספיקה, כנראה, לצבירת ניסיון מיישומו של גילוי דעת 6, ולעמוד על הצורך בהחלפתו ועדכונו. מה גם, שהמגמות החשבונאיות בעולם, מאז פרסומו בשנת 1971, התחדשו והשתנו.

6.1.3. התקינה החשבונאית הנ"ל, שינתה בצורה משמעותית את כללי הדיווח בענף היזמות והקבלנות. התקנים קבעו כללים חדשים לרישום ולדיווח החשבונאי בדוחות הכספיים של "קבלנים בונים" ושל "קבלנים מבצעים", וכללים חדשים להיוון עלויות האשראי אצל שני סוגי הקבלנים, והכללים כאמור נקבעו בשלושה תקנים נפרדים.

6.1.4. **יצוין, כי המגמה העיקרית המשתקפת מהתקנים הנ"ל הינה ניסיון להביא להקצאה נאותה יותר של ההכנסות והעלויות בין התקופות החשבונאיות שעל פניהן נמשכת העבודה, ולהביא לאחידות בטיפול החשבונאי. להלן נסקור, ב"קצירת האומר", את עיקרי השינויים שחוללו התקנים החדשים.**

6.2. תקן חשבונאות מס' 2 – "הקמת בניינים למכירה"

6.2.1. תקן 2 מבטל, למעשה, את שיטת הדיווח שהיתה נהוגה לפי גילוי 6 אצל קבלנים ויזמים, "שיטת העבודות הגמורות", שיטה שגרמה לעיוות תוצאות הפעילות

³² ע"א 438/90 פקיד שומה נ' הד הקריות בע"מ, מיסים יב/1 ה-51, ה-53.

העיסוק של הקבלנים. התקן קובע, כי בתנאים מסוימים, ניתן להכיר ברווח קבלני לפי "שיטת שיעור ההשלמה", קרי, הרווח הגלום בפרויקט יוכר על פני כל תקופת הקמתו.

6.2.2. התקן קובע, כי ההכרה בהכנסה מפרויקט תחל בתקופת הדיווח שבה יתקיימו התנאים הבאים:

- 6.2.2.1. שיעור ההשלמה של הפרויקט הינו 25% לפחות.
- 6.2.2.2. תמורת המכירות הנצברת הינה 50% לפחות מסך הכנסות הפרויקט.
- 6.2.2.3. ניתן לאמוד את סך הכנסות ועלויות הפרויקט.
- 6.2.2.4. לא קיימת אי ודאות מהותית באשר להשלמת הפרויקט ועמידה בחוזי המכר.

6.2.3. אם כן, ארבעת התנאים הנ"ל, מאפשרים לקבלן הבונה להקדים את מועד ההכרה בהכנסה, לעומת גילוי דעת 6, אשר דרש שיעור השלמה של כ- 90% ושיעור מכירה של כ- 75% מהפרויקט.

6.2.4. התקן קובע, כי ההכנסה תיקבע כמכפלת תמורת המכירות שנצברו בשיעור ההשלמה של הפרויקט. ההוצאות שייזקפו בתקופת הדיווח כנגד ההכנסה הנ"ל, הינן מכפלת אותה הכנסה בשיעור העלות הגולמית החזויה ליתרת הפרויקט. שיטת החישוב שאומצה מביאה לכך, כי שינויים באומדני ההכנסות והעלויות יבואו לידי ביטוי בדיווחים עתידיים בלבד. דהיינו – התקן מאמץ את ההנחה, כי שיעור הרווח הנובע ממכירת חלקים שונים של אותו פרויקט הינו זהה.

6.2.5. התקן גם מתייחס להיוון עלויות, כאשר בנושא היוון עלויות אשראי מפנה התקן להוראותיו של תקן 3, שיפורטו להלן. עלויות מכירה המזוהות באופן ברור ומובהק עם הפרויקט הבודד, יהיו חלק מעלויות הפרויקט. עלויות הנהלה וכלליות יטופלו באופן זהה להוצאות מכירה, כאשר בכל מקרה לא יהוונו עלויות הנהלה וכלליות המייצגות את התשתית הארגונית והניהולית של העסק בכללותו.

6.2.6. עוד עניין שהתקן מתייחס אליו, אשר בעבר לא היו כללי חשבונאות ברורים ואחידים לטיפול בו, והוא עסקאות הקומבינציה. התקן קובע כי קרקע הנרכשת תמורת שירותי בניה, תירשם בספרי הקבלן בסכום העלות הצפויה של שירותי הבניה. במקביל תירשם התחייבות למתן שירותי בניה באותו הסכום. אצל בעלי הקרקע המקוריים העלות בספרים של הקרקע שניתנה תיחשב כעלות שירותי הבניה, ובחישוב שיעור ההשלמה ייכלל בעלויות שנצברו חלק יחסי מעלות שירותי הבניה, המתייחס לשירותים שבוצעו בפועל עד תום תקופת הדיווח.

6.3. תקן חשבונאות מס' 3 – "היוון עלויות אשראי"

6.3.1. עד לפרסומו של תקן 3, לא היה גילוי דעת או תקן ישראלי מחייב בעניין היוון עלויות אשראי. העניין טופל על פי נוהג ועל פי כללי חשבונאות מקובלים כלליים וספציפיים הפזורים בגילויי הדעת השונים. עוד מקור עליו התבסס הטיפול החשבונאי בארץ בהיוון עלויות אשראי, היה התקנים הבינלאומיים והאמריקאיים.

6.3.2. תקן 3 מבוסס בעיקרו על התקן האמריקאי – FAS#34, והתקן הבינלאומי – IAS#23, במטרה לשמור על האחידות הנדרשת מהתקנים הבינלאומיים, בהתחשב בשינויים הנדרשים לצורה הנהוגה בישראל, כאמור לעיל.

6.3.3. יצוין, כי תחולת התקן הינה מתאריך 1.1.2000, אולם, התקן מעודד את יישומו המוקדם.

6.3.4. התקן מחייב היוון "עלויות אשראי" הכרוכות בהקמתו או ייצורו של "נכס כשיר" כהגדרתו בתקן, וקובע כי אופן הטיפול בכל עלות אחרת יהיה רישומה כהוצאה שוטפת בתקופה בה היא נגרמה. התקן מאמץ, למעשה, את העיקרון שנקבע בתקן האמריקאי, אשר מחייב – ולא רק מתיר, בניגוד לתקן הבינלאומי – היוון עלויות אשראי.

6.3.5. בבסיס התקן עומדת ההגדרה של "נכס כשיר", כלהלן:

"נכס בהכנה או בהקמה שאינו משמש עדיין את ייעודו, אשר הכנתו לשימוש המיועד לו או למכירתו מצריכה פרק זמן ניכר והנמנה על אחת מקבוצות הנכסים הבאות:

א. נכס שנועד לשימוש עצמי.

ב. נכס שנועד למכירה ואשר, בעת תחילת הקמתו או הכשרתו לייעודו, מקיים לפחות את אחד התנאים הבאים:

1. תקופת הקמתו או הכשרתו החזויה חריגה ביחס לתקופת ההקמה או ההכשרה המקובלת של נכסים כשירים למכירה באותו עסק;

2. תקופת הקמתו או הכשרתו החזויה עולה על שלוש שנים;

3. ההשקעה הכרוכה בהקמתו או בהכשרתו חריגה בהיקפה ביחס להשקעה המקובלת בנכסים כשירים למכירה באותו עסק."

6.3.6. הגדרה נוספת הינה של "עלויות אשראי" הכוללות עלויות ריבית, הפרשי הצמדה, הפרשי שער ואחרות, שנגרמו לעסק כתוצאה מקבלת אשראי. בתקן הוגדר לראשונה מונח חדש – "שיעור העלות", המבטא את היחס בין עלות האשראי לבין הממוצע המשוקלל של היתרות במשך התקופה של ההתחייבות ממנה נובעת העלות, כאשר העלות ויתרת ההתחייבות נמדדות על פי כללי חשבונאות מקובלים.

6.3.7. התקן מחייב להוון עלויות אשראי על פי שיעור היוון ספציפי, כאשר ניתן לזהות את מקור האשראי הספציפי למימון הנכס הכשיר, וכאשר הנכס הכשיר אינו ממומן במלואו על ידי אשראי ספציפי, ייעשה ההיוון על החלק שלא ממומן על ידי אשראי ספציפי תוך שימוש בשיעור משוקלל של שיעורי העלות בגין מקורות האשראי שעלותם לא הוונה. בנוסף, קובע התקן את הדרך לחישוב אותן עלויות אשראי שיהוונו לנכס.

6.3.8. יצוין, כי התקן מגביל את סכום עלויות האשראי הלא ספציפי שניתן להוון

לנכסים כשירים. התקרה להיוון הינה, בגובה עלויות האשראי הלא ספציפי שנגרמו בפועל באותה תקופה. בנוסף, מסדיר התקן את שיטת חישוב העלויות שיהוונו לכל נכס כשסכום ההיוון התיאורטי עולה על תקרת ההיוון.

6.3.9. כאשר מתקבלות מקדמות מלקוחות, בגין נכס כשיר, בסכום העולה על ההשקעה שנעשתה בו, התקן מבחין לגבי אופן הטיפול, בעניין, בין השקעות שניתן לזהות ספציפית כי נעשו בסכום המקדמות, לבין השקעות שלא ניתן לזהות ספציפית את מקורן. כעקרון, מפרט התקן בכל אחד מהמקרים כיצד יחושב סכום הכנסות הריבית על השקעות שנעשו מהמקדמות, שבו יזוכה הסכום העודף של המקדמות על ההשקעה לגבי אותו נכס.

6.3.10. התקן קובע, כי במקרים שבהם עלות האשראי שלילית, העלות הריאלית השלילית תופחת מעלות הנכס. וזאת מכיוון, שהריבית הריאלית השלילית הינה מצב זמני, כאשר לאורך זמן היא חזויה להתקזז מול ריבית ריאלית חיובית. אי הפחתת הריבית הריאלית השלילית מעלות הנכס, במצב שבו מהוונת הריבית הריאלית החיובית, היה מביא לכך שלאורך זמן תהוון לנכס עלות אשראי גבוהה מדי, המהווה פגיעה בעקרון ההקבלה.

6.3.11. ועוד, התקן מחייב יצירתה של הפרשה לירידת ערך בספרים, במקרה שסכום הנכס הכשיר בספרים גבוה מהסכום שהוא בר השבה לגבי הנכס. תהליך היוון עלויות האשראי לא יופסק כתוצאה מיצירתה של הפרשה לירידת ערך, והצורך ביצירתה של הפרשה לירידת ערך ייבחן מחדש מדי תקופת דיווח.

6.3.12. וכמובן שהתקן קובע כללים בעניין משך תקופת ההיוון, והוא מגדיר מתי תחל תקופת ההיוון, מתי יופסק ומתי יושעה ההיוון, כדלקמן:

”17. תקופת ההיוון של עלויות המימון לנכס כשיר תחל כאשר מתקיימים כל שלושת התנאים, כדלקמן:

א. הושקעו עלויות בנכס.

ב. נגרמו עלויות אשראי.

ג. נעשו פעילויות הדרושות להכנת הנכס לשימוש המיועד או למכירתו.

18. היוון עלויות אשראי יופסק כאשר הושלמו מהותית כל הפעילויות הדרושות להכנת הנכס הכשיר לשימוש המיועד או למכירתו, אף כאשר עבודה מנהלתית שגרתית נמשכת.

19. היוון עלויות אשראי יושעה כאשר חלה הפסקה בתהליך הכשרת הנכס. הפסקות קצרות בתהליך זה מסיבות שאינן תלויות בעסק, לא יגרמו להשעיית ההיוון.

20. היוון עלויות אשראי לא יימשך מעבר לתקופה הסבירה הדרושה בדרך כלל להקמתו של הנכס או להכנתו לשימוש המיועד בו.

21. כאשר ההקמה של נכס כשיר מתבצעת בחלקים וניתן להשתמש בכל חלק תוך כדי הקמתם של חלקים אחרים, היוון עלויות האשראי לאותו חלק יפסק כאשר כל הפעילויות הנחוצות להכנתו, לשימוש המיועד, או למכירתו הושלמו

מהותית.

22...”

6.3.13 לית מאן דיפליג, כי תקן 3 מהווה צעד ענק ברדיפת החשבונאות אחרי המציאות הכלכלית, ואחרי הרצון לשקף נאותה את המצב הכספי של הפירמות. התקן מנסה ללכת אחרי המהות הכלכלית של ניתוב עלויות האשראי הלא ספציפי שנלקח על ידי הפירמה, ובעזרת קביעת שיעור העלות ליחסו לנכסים הכשרים השונים, אצל הפירמות לסוגיהן. לעניין זה יפים דבריהם של **גילבאי וגינל** במאמרם, בזו הלשון:

”להיוון עלויות מימון לעלותם של נכסים כשירים” שתי מטרות עיקריות:

1. **מדידה נכונה של עלות הנכס, שכוללת את כל העלויות שהיו נחוצות על מנת להביא את הנכס למצב תפעולי, לרבות עלויות אשראי.**

2. **הקבלה נכונה יותר בין ההוצאות (העלויות האמורות) להכנסות (שיופקו מן הנכס בעתיד).**

הפרקטיקה החשבונאית בישראל, עובר להתקנת תקן חשבונאות מס' 3, כשלה בהשגת מטרות אלה, באשר עלות המימון נמדדה באופן לקוי רק בשל החתך החשבונאי.

העיוות החשבונאי האמור תוקן בימים אלה, באמצעות התקנת תקן חשבונאות מס' 3³³.

6.3.14 מהוראות התקן ניתן להיווכח, כי בבסיסו עדיין עומד הכלל המנחה לפיו **ייבחנו הוצאות המימון המועמדות להידחות – באיזו מידה הן מייצגות נכסים התורמים ליצירת הכנסה, ומהי היכולת שלהן להניב פרי בתקופות חשבונאיות בעתיד.**

6.3.15 פרק נפרד נייחד, להלן, להוראות התקן בעניין היוון עלויות אשראי אצל קבלנים.

6.4 תקן חשבונאות מס' 4 – “עבודות על-פי חוזה ביצוע”

6.4.1 תקן 4 קובע כללי חשבונאות לעניין ההכרה בהכנסות ובהוצאות, ולעניין אופן המדידה וההצגה של נכסים והתחייבויות הנובעים מעבודות על פי חוזה ביצוע. הסוגיה העיקרית בפעילויות אלה הינה באופן ההקצאה של ההכנסות והעלויות בין התקופות החשבונאיות, שעל פניהן נמשכת העבודה, כאשר תחילת הביצוע היא בתקופת דיווח אחת וסיומה בתקופת דיווח אחרת.

6.4.2 התקן מבוסס, בין היתר, על התקן הבינלאומי IAS#11, והאמריקאי SOP#1-81, ומאמץ את “שיטת שיעור ההשלמה” להכרה בהכנסה מהעבודות, תוך כדי התאמת הטיפול החשבונאי למגמות המשתקפות בעולם. התקן נותן ביטוי

³³ א' גילבאי ת' גינל “היוון הכנסות מימון ריאליות לעלותם של נכסים קבועים – ההיבט המיסוי, בעקבות תקן חשבונאות מס' 3”, מיסים יג/4 א-52, א-53.

להקצאה נאותה יותר של הכנסות ועלויות על פני תקופת הדיווח, ובמקביל, דוח רווח והפסד משקף באופן שוטף את הפעילות העסקית באותה תקופה.

6.4.3. ההכרה בהכנסה על פי התקן הינה על פי שיטת שיעור ההשלמה כאמור, ובלבד שמתקיימים כל התנאים הבאים: ההכנסות ידועות או ניתנות לאומדן מהימן, גביית ההכנסות צפויה (probable), העלויות הכרוכות בביצוע העבודה ידועות, או ניתנות לאומדן מהימן, לא קיימת אי וודאות מהותית באשר ליכולת הקבלן המבצע להשלים את העבודה ולעמוד בתנאים החוזיים עם הלקוח, שיעור ההשלמה ניתן לאומדן מהימן.

6.4.4. דהיינו, התקן אינו דורש אחוז מסוים של השלמת העבודה אשר רק החל ממנה ניתן יהיה להכיר בהכנסה, פרט למקרה של קבלנים המבצעים עבודות של הקמת בניינים, ולהם נקבע תנאי נוסף להתחלת ההכרה בהכנסה והוא ששיעור ההשלמה של העבודה הגיע לכדי 25%.

6.4.5. בכל מקרה שלא מתקיימים התנאים לעיל, קובע התקן כי יש להכיר בהכנסה בגובה העלויות שהוצאו אשר השבתן צפויה – דהיינו, הצגת מרווח אפס.

6.4.6. התקן מפרט את מרכיבי העלויות שיכללו בעלויות הפרויקט, כעלויות ישירות וכעלויות עקיפות. ובאשר להוצאות התקופתיות קובע התקן, כי הן יכללו את הוצאות ההנהלה וכלליות, הוצאות מכירה והוצאות מחקר ופיתוח, פרט לאותן עלויות שניתן לזהותן בצורה ברורה ומובהקת עם העבודה הבודדת ועמה בלבד. עלויות אשראי יהוונו בהתאם להוראות תקן 3.

6.4.7. התקן קובע, כי הרווח שיוכר בתקופת הדיווח מהעבודה, יהיה הרווח המצטבר מהעבודה לסוף תקופת הדיווח פחות הרווח המצטבר שהוכר בתקופות קודמות מאותה עבודה. הרווח המצטבר מהעבודה יהיה שווה לסכום הרווח הכולל החזוי מאותה עבודה כשהוא מוכפל בשיעור ההשלמה של העבודה לסוף תקופת הדיווח. כאשר חזוי הפסד מהעבודה, יוכר כולו ומיד.

6.5. תקן 3 – היוון עלויות אשראי בפרויקטים של בנייה הכוללים קרקע

6.5.1. תקן 3 ייחד בהוראותיו סעיפים מיוחדים לטיפול בהיוון עלויות אשראי אצל קבלנים, עקב הייחודיות בשיטות הדיווח מפרויקטים שבביצועם, כפי שכבר פרטנו לעיל.

6.5.2. לעניין משך תקופת ההיוון של עלויות האשראי, קובע סעיף 22 לתקן, כדלקמן:

“למרות האמור בסעיפים 18 ו- 21, תסתיים תקופת ההיוון של עלויות האשראי בגין פרויקטים של בנייה למכירה עם תחילת ההכרה בהכנסה מהפרויקט”.

דהיינו – בפרויקט בנייה למכירה שעמד בתנאים להתחלת ההכרה בהכנסה ממנו, לא יהוונו עלויות אשראי. הסעיף מתייחס לסיום תקופת ההיוון בפרויקט.

6.5.3. לעומת זאת, סעיפים 23 ו-24 מתייחסים להוראות בעניין תחילת תקופת היוון עלויות האשראי בפרויקטים של בנייה הכוללים השקעה בקרקע, כלהלן:

“23. לצורך הקביעה אם פרויקט בנייה הכולל השקעה בקרקע

עומד בהגדרת נכס כשיר, יחל מניין תקופת ההכשרה וההקמה מיום תחילת הבנייה.

24. למרות האמור בסעיף 17, תחל תקופת היוון של עלויות אשראי בגין השקעה בקרקע במועד בקשת היתר הבנייה או במועד תחילת עבודות הבנייה, המוקדם מביניהם.

כלומר, בפרויקט בנייה תחל תקופת היוון עלויות אשראי עם תחילת הבנייה בפרויקט, ועל קרקע תחל לפי המוקדם שבין מועד בקשת היתר הבנייה או במועד תחילת עבודות הבנייה.

6.5.4. לצורך הבנת ההגיון העומד מאחורי הוראות התקן הנ"ל, חשוב להביא, להלן, את דברי ההסבר לתקן, תחילה באשר לאלטרנטיבות לטיפול בעלויות אשראי והנימוקים בעד ונגד:

30. קיימות שתי אלטרנטיבות עקרוניות לטיפול בעלויות אשראי:

א. התייחסות לעלויות האשראי כהוצאות תקופתיות.

ב. היוון עלויות אשראי כחלק מעלות נכסים מסוימים ("נכסים כשרים").

31. הנימוקים העיקריים של מצדדי היוון הם:

א. היוון עלויות אשראי מביא למדידה נכונה של עלות הנכס.

ב. היוון עלויות אשראי מביא להקבלה תקופתית נכונה יותר בין ההוצאות לבין התועלת המופקת מהנכס.

הנימוק העיקרי של מתנגדי היוון הוא שהיוון עלויות אשראי יעוות את מדידת הנכסים וההכנסה, שכן הוא גורם לכך שהרכב ההון של התאגיד ישפיע על אופן הצגת הנכסים ומדידת הרווח מאחר שאין זקיפה, במקביל, של עלות הריבית הרעיונית על ההון העצמי".

ולעניין משך תקופת היוון, דברי ההסבר לתקן הם, כהאי לישנא:

52. לעתים מופסקת פעילות ההקמה של הנכס באופן זמני מסיבות שאינן תלויות בעסק (כגון, בעיות טכניות, תנאי מזג אוויר, סגר בשטחים). אלה הן הפסקות טבעיות שלכמותן ניתן לצפות בפרויקטים של בנייה. לכן, יש לראות בתקופת ההפסקה חלק אינטגרלי של תקופת ההקמה ולפיכך להמשיך בה היוון עלויות האשראי. היוון עלויות האשראי מניח שעלויות האשראי המהוונות יביאו בעתיד לפירות. כאשר הפרוייקט מושעה מסיבות כלכליות (למשל, בגלל היעדר מכירות, שינוי ביעוד וכד'), תקופת ההשעיה לא תצמיח פירות בעתיד (עלויות המימון שהווננו לא "יוחזרו"). יתר על כן, במקרים אלה, תקופת ההשעיה אינה פרק זמן הנדרש בהכרח לשימוש בנכס או למכירתו. בנסיבות אלה, יש להשעות את היוון עלויות האשראי אליו,

כאמור בסעיפים 19 ו-20."

והתקן מסביר בעניין היוון עלויות אשראי לקרקע בפרויקטים של בניה, כלהלן:

54. תקופת ההכשרה של קרקע לייעודה עשויה להיות ארוכה ביותר בגלל משך הזמן הנדרש להשגת הרשיונות וההיתרים הדרושים. לפיכך, משך ההקמה של פרויקט בנייה הכולל קרקע הנו ארוך ועולה לעתים קרובות על שלש שנים. דבר זה היה מביא לכך שרוב הפרויקטים של בנייה למכירה היו מסווגים כנכס כשיר ודורשים היוון עלויות אשראי. סעיף 23 בא איפוא לשמר את הפישוט שהוא מטרתם של התנאים המופיעים בסעיף ב' בהגדרת נכס כשיר, ולצמצם את הדרישה להיוון עלויות אשראי בפרויקטים של בנייה (שם מתעוררות בעיות היישום העיקריות) לאותם פרויקטים בהם עצם משכה הארוך של תקופת הבנייה הופכת אותם לנכס כשיר.

55. קביעת משך תקופת ההכנה לייעודו הסופי של נכס כמו קרקע מעוררת מספר קשיים. לעתים נרכשת קרקע למלאי, תוך כוונה להשתמש בה רק בעתיד הרחוק. הקרקע הנרכשת לצורך זה עשויה אף להיות קרקע חקלאית שיש תקווה שתופשר לבנייה ביום מן הימים. פעולת ההכנה במקרים אלה, כוללת טיפול משפטי ומנהלי שעשוי להמשך שנים ארוכות. לדעת הועדה, יש להגביל את תקופת ההיוון של עלויות האשראי בגין הקרקע לפרק הזמן שבו יעודה הספציפי של הקרקע מוגדר. מאחר שבקשה להיתר בנייה מחייבת הגדרה מפורטת של הפרויקט שייבנה על הקרקע, נבחר המועד של הגשת בקשה להיתר בנייה כמועד שבו מתחילה תקופת ההיוון של עלויות האשראי בגין ההשקעה בקרקע (ראה סעיף 24)".

6.5.5. ברי, כי הוראות התקן בעניין אינן סוטות מהעיקרון המנחה, שכבר הוזכר לעיל, בדבר הוצאות המימון שיש להוונן ולדחות את ההכרה בהן לעתיד, כמייצגות נכסים התורמים ליצירת הכנסה בעתיד, ויש להם היכולת להניב פרי בתקופות חשבונאיות בעתיד.

7. דוח התאמה לצורכי מס אצל קבלנים – האם זה אפשרי??

7.1. בנקודה זו, ולאחר שסקרנו לעיל את כללי החשבונאות שהיו קיימים בעניין הדיווח החשבונאי אצל קבלנים, את כללי חשבונאות המס לעניין מיסוי קבלנים ואת כללי הדיווח החשבונאי החדשים, הנגזרים משלושת התקנים החדשים הנ"ל, ומכללי החשבונאות המקובלים האחרים, עולה השאלה האם ניתן בכלל לבנות "דוח התאמה", המתאם את התוצאות העסקיות של הפירמה, על פי הדוחות הכספיים הערוכים לפי כללי החשבונאות המקובלים, להכנסה החייבת לצורכי מס??

7.2. לא נשמור בלבנו, כי המשימה הנ"ל הינה משימה לא קלה, כי אם בלתי אפשרית לעיתים. לאור ההבדלים הניכרים בין כללי החשבונאות אצל קבלנים, שנקבעו בתקנים החדשים

כאמור, לבין כללי חשבונאות המס לעניין מיסוי קבלנים, נראה כי **פרקטית**, יש לנהל שתי מערכות דיווח נפרדות, אחת חשבונאית, ואחרת לצורכי מס.

7.3. רוצים לומר, כי לצורך דיווח פיננסי, למשל לבנקים ו/או לבורסה, יהיה צורך בהכנת דוחות כספיים לפי כללי החשבונאות המקובלים, ולצורך דיווח לצורכי מס יהיה צורך בהכנת דוחות כספיים **נפרדים ושונים**.³⁴

7.4. ההבדלים בין כללי החשבונאות החדשים, בתקנים 2, 3 ו-41, לבין כללי חשבונאות המס ודין המס המחייב בנושא קבלנים, נסקרו בהרחבה בשני מאמרים, של עו"ד **גילבאי** ושל רו"ח **פליטר**.³⁵ משני מאמרים אלה ניתן להיווכח כי ההבדלים הם תהומיים, וכי הם משתרעים על פני כל חלק והגדרה בדיווחים החשבונאיים והדיווחים לצורכי מס.

7.5. לדידנו, האמור לעיל הינו בבחינת "טירוף מערכות" וחוסר יעילות מובהק, שיגרום לציבור הקבלנים, לציבור המקצועי ובאותה מידה גם לרשויות המס, להתמרמרות רבה, עלויות נוספות רבות ועוד. על כן, יש לבצע התאמות, ובהקדם, בין כללי המיסוי לבין הכללים החשבונאיים, והדבר לא חדש, כי אם דבר מקובל שכבר נעשה בעבר במספר הזדמנויות.

8. עקיבת כללי המס אחר "כללי חשבונאות מקובלים"

8.1. כידוע, וכבר הזכרנו, בין חשבונאות המס לבין כללי החשבונאות המקובלים קיימת זיקה הדוקה, אשר באה לידי ביטוי אף בחקיקת המס בישראל. והפקודה מכילה הוראות שונות המתייחסות לכללי חשבונאות מקובלים וביניהן סעיפים 3(ב), 3(ה), 8, 85 ו-100.

8.2. על היחס בין כללי המס לכללי החשבונאות המקובלים, עמד בית המשפט העליון בעניין **קבוצת השומרים**. בעניין זה, עלתה לדיון השאלה - האם רשאית הייתה המערערת לדווח על הכנסותיה החייבות במס על בסיס מזומנים, או שמא הייתה חייבת לדווח, כאמור לצורכי מס, על פי השיטה המסחרית - המצטברת? הואיל ובפקודה אין הוראות מחייבות בדבר שיטת הרישום, ואילו תורת החשבונאות מכירה בכל אחת משיטות הרישום הללו, נדרש בית המשפט העליון לשאלה - האם כללי החשבונאות המקובלים משלימים את החלל שמותירה הפקודה?.

8.3. בשאלה זו פסק בית המשפט העליון, בעניין **קבוצת השומרים** כאמור, כהאי לישנא:

"ככלל אין פקודת מס הכנסה עוסקת בתורת החשבונאות. היא מקבלת את כללי החשבונאות הרגילים המקובלים בעולם המסחר, שרואי חשבון סומכים את ידם עליהם... אך אלה לא תמיד עולים בקנה אחד עם מדיניות המס של המחוקק המשתקפת בפקודה. במצב כזה נפרדות הדרכים וחשבונאות המס, המתאימה עצמה לדין, היא הקובעת... באין הוראות מחייבות בפקודה בדבר שיטת הרישום או העיתוי הקובע לענין הכנסה או ההוצאה מוסדר הנושא בכללי החשבונאות המקובלים על רואי חשבון".³⁶

³⁴ בעניין זה ראה: י' פלומין "חשבונאות פיננסית וחשבונאות לצרכי מס" מיסים ד/37 א-1.

³⁵ ראה: א' גילבאי "מיסוי קבלנים בפקודת מס הכנסה - בעקבות פרסום תקן 2 בדבר 'קבלן בונה' מיסים יג/36 א-3; ז' פליטר "היקף הזיקה בין התקנים החשבונאיים החדשים המתייחסים לקבלנים לבין פקודת מס הכנסה" מיסים יד/1 א-6.

³⁶ ע"א 494/87 קבוצת השומרים שמירה ובטחון בע"מ נ' פשמ"ג, מיסים 51/54 ה-57.

דהיינו – בית המשפט העליון קבע, בצורה מפורשת וחד משמעית, כי חשבונאות המס מקבלת את כללי החשבונאות המקובלים, אלא אם כן, קיימת בפקודה הוראה הסוטה מהם.

8.4. יצוין, כי בעניין **קבוצת השומרים** התבסס בית המשפט, בין השאר, אף על הלכות קודמות שנפסקו על ידי בית המשפט העליון, ובהם נקבע שבנושאים בהם אין בפקודה כל הסדר מפורש, יש לפנות לכללי חשבונאות מקובלים.

8.5. כך למשל, בעניין **דפוס המרכז**, פסק בית המשפט העליון, כדלקמן:

"להוציא מקרים מיוחדים, שאינם לענייננו, כגון גביית מס במקור משכירים, אין הפקודה קובעת קביעה מחייבת, מתי בפועל יש לשלם את המס. נושא זה, מוסדר על-פי נהלים, המעוגנים בכללי החשבונאות המקובלים, ולפי כללים שנקבעו, תוך פירוש החוק ובחינת יסודותיו, בפסיקה ענפה של בתי המשפט בישראל. קיים היזון חוזר בנושא זה בין כללי החשבונאות המקובלים, המתגבשים ומשתכללים מדי פעם על-ידי אלה שעיסוקם בכך, בעיקר לשכות רואי החשבון – כללים, המוכרים, דרך כלל, כמדריכים וכמנחים – לבין בתי המשפט, בבואם לפרש ולקבוע את הדין".³⁷

8.6. פסקי דין נוספים, של בית המשפט העליון, התומכים והמתבססים בפסיקתם על אימוץ כללי חשבונאות מקובלים (או לפחות על ראייה הנסמכת על כללי חשבונאות מקובלים) הינם בין השאר: ע"א 57/79 פקיד שומה חיפה נ' מספנות ישראל בע"מ, פד"א יא 69; ע"א 190/58 פשמ"ג נ' נקיד בע"מ, פ"ד יג(2) 1453; ע"א 860/75 ישראל נ' פשמ"ג, לא(2) 729; ע"א 600/75 תל רונן קבלנים ובונים בע"מ נ' פקיד שומה, לא(2) 763.

8.7. גם מפסיקת בית המשפט המחוזי עולה ההלכה הברורה בדבר אימוץ כללי החשבונאות המקובלים, כאשר אין בפקודה הוראה נוגדת. כך למשל, בעניין **רזניצקי**, אשר אוזכר, בין השאר, בעניין **קבוצת השומרים** הנ"ל, שם נקבע כי:

"... רואים את המועד בו ההכנסה (או הוצאה) נצמחה (או הוצאה), הכל לפי איזו שיטת חשבונאות היא הנקוטה".³⁸

8.8. בעניין **ברנשטיין**, אף שלטונות מס הכנסה הם שטענו להחלת כללי החשבונאות המקובלים וכה פסק בית המשפט המחוזי:

"אשראי ספקים שני פנים לו: האחד מכירת המימכר והשני המילוה עם הריבית. כך רואים זאת לפי כללי חשבונאות מקובלים... הכלל החשבונאי שנקבע בגילוי דעת אמריקאי A P B 21, משנת 1971 דן בנושא זה... אין בדיני מס הכנסה הוראה הנוגדת את הכלל האמור".³⁹

ובהמשך:

"ראינו כי לפי כללי חשבונאות יש בכל מקרה של אשראי ספקים לעשות חלוקה בין קרן המחיר לבין הריבית על היתרה הבלתי מסולקת בין אם ננקבה ריבית ובין אם לא ננקבה ריבית. כללי חשבונאות מטרם לתת ביטוי לעסקה

³⁷ ע"א 510/80 פקיד שומה ירושלים נ' דפוס המרכז, חברה להוצאה לאור בע"מ, פ"ד לו(4) 589, 593.

³⁸ עמ"ה (ת"א) 171/81 רזניצקי נ' פקיד שומה ת"א 3, פד"א ב 455, 456.

³⁹ עמ"ה (ת"א) 181/84 ברנשטיין נ' פקיד שומה ת"א 1, מיסים ב/116ה, 125ה-.

האמיתית ומן הנכון כי דיני מס הכנסה ילכו בעקבותיהם במידה שאינם נוגדים דין מדיני מס הכנסה⁴⁰.

8.9. עמדה מרחיקת לכת אף יותר, הגורסת כי יש להעניק יתרון לכללי החשבונאות מקום בו הם יובילו לתוצאה אופטימלית, גם במחיר התנגשות עם דיני המס, ניתן למצוא בפסק הדין בעניינה של טמבור, כדלקמן:

"לו היה נוסח החוק מתנגש עם עמדה של החשבונאים שעליה אין עוררין, יתכן ולפי הפרשנות ה"ליברלית" והלא-דוקנית של חוקי מס, הנוהגת כיום – הייתי נוטה לאמץ את עמדת החשבונאים, למרות שאבחנותיהם אינן מוצאות להן ביטוי בלשון הכתוב בחוק. אך אין טעם לפרשנות כזו, כאשר איננו בטוח כלל שהיא תביא לתוצאה אופטימלית מבחינת השקפת תורת החשבונאות עצמה"⁴¹.

8.10. ולאחרונה בעניין בר אף נקבע, כי:

"כמו בעניין ברנשטין, כך גם בעניינו, אין להצביע על סתירה בין כללי החשבונאות ותקן 17 בכללם, לבין עקרונות החוק הרלוונטים. משמע, אין מניעה בעניינו דא, כמו בעניין ברנשטין, להסתייע בכללים אלה לצורך סיווג העסקה נשוא הדין"⁴².

8.11. גם המלומדים תומכים בהחלת כללי החשבונאות המקובלים שעה שאין בפקודת מס הכנסה הוראה סותרת אחרת. כך, למשל, סוברים המלומדים רפאל ואפרתי בספרם:

"מטרת השיטה על בסיס מסחרי, להביא להתאמה רבה ככל האפשר בין צמיחת הרווח מבחינה כלכלית לבין השתקפותו ברישומי הנישום, המשמשים לקביעת הכנסה החייבת. יש להיעזר לצורך יישומה של השיטה בכללי החשבונאות המקובלים, כל עוד אין הם עומדים בסתירה בולטת להלכות שהתגבשו בתחומי דיני מס הכנסה"⁴³.

8.12. לסיכום, מן המקובץ עולה, ובפרט לאור פסיקת בית המשפט העליון, כי **"שתיקת" הפקודה ביחס לנושאים מסוימים, וביניהם התרה בניכוי של הוצאות כהוצאות שוטפות, לעניין קביעת הכנסתו החייבת של הנישום לצורכי מס, מחייבת טיפול בנושאים אלו, באם קיים טיפול כזה, על פי כללי חשבונאות מקובלים. מקום בו אין התנגשות בין דיני המס לכללי החשבונאות המקובלים, דיני המס נדרשים לאמץ את הקביעות החשבונאיות. לקביעה זו ניתן לשים סייג אחד והוא, שבמקום בו הכללים החשבונאיים אינם ברורים וחד משמעיים, או לוקים בחסר ואינם משקפים נכונה את המהות הכלכלית, ייטו בתי המשפט שלא לקבלם.**

9. הפניה לתכלית החקיקה

⁴⁰ עמ"ה (ת"א) 181/84 ברנשטיין נ' פקיד שומה ת"א 1, מיסים 1/116, ה-126.

⁴¹ עמ"ה (חיפה) 138/87 טמבור נ' פ"ש חיפה, פד"א טו 163.

⁴² עמ"ה (ת"א) 1067/99 שלמה בר נגד פקיד שומה תל אביב 4, מיסים טז/1-ה-245, ה-257.

⁴³ א' רפאל וד' אפרתי דיני מס הכנסה (מהדורה שלישית, 1984, כרך ראשון) 466.

9.1. על פרשנות דיני המס, ועל הצורך בפנייה לתכלית החקיקה כבר נכתב רבות. בעבר מקובל היה, כי לדיני המס כללי פרשנות משלהם, לטובת הנישום כמובן. האות לשינוי בגישה זו ניתן בעניין **קיבוץ חצור**. שם קבע הנשיא ברק, בעניין פרשנות החוק, כי:

"נקודת המוצא היא הלשון שנקט המחוקק. אין לך משמעות "נכונה" של דיבור, אם אין לה עיגון לשוני ולו מינימאלי בתורת הלשון. חייבת להיות נקודת אחיזה ארכימדית לפירוש הנכון בלשון החוק... הלשון היא איפה נקודת המוצא".⁴⁴

דהיינו – לא ניתן לפרש חוק פרשנות תכליתית-ליברלית בהיעדר עיגון לשוני ולו מינימלי בלשון החוק.

9.2. ועל תכלית החקיקה, מצוין השופט ברק במאמרו, כלהלן:

"תכלית החקיקה היא המטרה אשר דבר החקיקה מגשימה... אלה הפונקציות החברתיות סוציאליות, הכלכליות ואחרות אשר החוק מגשים. זו התכלית הסובייקטיבית (ה"כוונה") שעמדה לנגד עיני הגוף המחוקק. זו התכלית האובייקטיבית שחוק העוסק במאטריה נתונה נועד להגשים בחברה דמוקרטית... תכלית החוק אינו מושג סטטי אלא מושג דינמי. תכליתו של החוק היא מושג גמיש ועשויה להשתנות במשך השנים...

תכלית החוק היא תכלית סובייקטיבית ואובייקטיבית כאחת. התכלית הסובייקטיבית היא התכלית אשר יוצרי החוק (ה"מחוקקים") ביקשו להגשים בשעת חקיקתו. זו כוונת המחוקק. התכלית האובייקטיבית היא התכלית שדבר החקיקה נועד להגשים בחברה דמוקרטית מודרנית".⁴⁵

9.3. פסק הדין בעניין **קיבוץ חצור** אומץ בשורה ארוכה של פסקי דין, אשר קריאה מדוקדקת בהם תביאנו למסקנה כי עדיין בחקיקה הפיסקלית יש יחס "מועדף" משהו לנישום.

9.4. כך למשל בעניין **כנפי מתכת** מאמץ השופט לוי את ההלכה שבעניין **חצור** וקובע, כי:

"בבואנו לפרש הוראה בחוק, עלינו לתת אמנם את הדעת לניסוח ההוראה על פי המילה הכתובה, אך עם זאת עלינו לשוות נגד עינינו גם את התכלית החקיקתית, אותה מבקש המחוקק להשיב. יש לפרש את הוראת החוק כך שתהיה סבירה ושתקדם הלכה למעשה את תכליתו. מבחינה זו אין הבדל בגישה בין חוק דרך כלל לבין חקיקה שעניינה בדיני המסים".⁴⁶

עם זאת הוא מוסיף כי:

"דבר אחר הוא כאשר ישנה אי בהירות בלשון החוק ואין לרדת לסוף דעתו של המחוקק ונותר הספק באשר לקיומו של חיוב במס. במקרה כזה גישת הפרשנות הנכונה היא לפרש את החוק לטובת משלם המס".⁴⁷

9.5. גם בעניין **סופרגז** מוסיף בית המשפט ב"רוח" חוקי היסוד וקובע, כי:

⁴⁴ ע"א 165/82 קיבוץ חצור נ' פקיד שומה רחובות, פ"ד לט(2) 70, 74.

⁴⁵ א' ברק "פרשנות דיני המיסים" מיסים יא/4 א-1.

⁴⁶ ע"א 662/85 מנהל מס קניה נ' כנפי מתכת בע"מ, פ"ד מג(2) 3, 9.

⁴⁷ ע"א 662/85 מנהל מס קניה נ' כנפי מתכת בע"מ, פ"ד מג(2) 3, 9.

"גם בחוק פיסקלי יש לבחון את מהות החוק, תכליתו והמכריעים לחקיקתו וכך להגיע לכוונת המחוקק ומתן הפירוש הנכון להוראת חוק שנדרשת הבהרתה. רק כאשר ישנה אי בהירות באשר לתכלית החוק והפרשן פוסח בין אופציות פרשניות שונות, כי אז, כשהחוק הוא פיסקלי, ראוי יהיה להעדיף את הפירוש הדווקני המצמצם, הבא להגן על חירותו של הפרט ועל חופש הקניין".⁴⁸

9.6. ודברים דומים מצינו בפסק הדין בעניין דיגיטל אקוויפמנט, שם נקבע כי:

"מקום שבו החוק הוא דו משמעי וקיימת אי בהירות בניסוח החוק, גם כשנותנים את הדעת לתכלית החוק, כי אז, ככל שמדובר בחוק פיסקלי, יש להעדיף את האופציה הפרשנית הנוטה לטובת משלם המס, שהיא, דרך כלל, פרשנות מצמצמת ודווקנית של החוק".⁴⁹

9.7. משמע, גם "בעידן" שלאחר פסק הדין בעניין חצור עדיין יש לפרש את כוונת המחוקק לקולא (לנישום) כאשר יש ספק באשר לקיום החיוב במס.

אם הדברים הנ"ל נכונים במקרה של ספק - הרי שהם מקבלים משנה תוקף כאשר ישנם נימוקים כבדי משקל התומכים בפרשנות "מצרה".

9.8. זאת ועוד - גם לחוק יסוד כבוד האדם וחירותו (להלן - "חוק היסוד") נפקות לענייננו, שכן הוא משפיע על הפרשנות הראויה שיש ליתן לחוק. אמנם, הפקודה הינה דין שקדם לחקיקת חוק היסוד דנן, וסעיף 10 לחוק היסוד קובע כי אין בכוחו לפגוע בדינים שהיו קיימים ערב תחילתו של חוק היסוד. ואולם, על אופן פרשנותם של דינים ישנים, יכול גם יכול חוק היסוד להשפיע!

9.9. דהיינו, לא ניתן לבטל או לשנות דינים שהיו תקפים לפני חקיקת חוק היסוד, אך פרשנות דינים אלו מושפעת בהחלט מחוק היסוד, וכך נקבע במפורש בפסק דינו של בית המשפט העליון בעניין גנימאת, ויפים לעניין זה דברי כבוד הנשיא ברק בפסק הדין, כדלקמן:

"לפני שלושה ימים החלטנו כי חוק היסוד הוא חוק חוקתי על חוקי; כי הוא מהווה נורמה עליונה במידרג הנורמאטיבי של מדינת ישראל וכי הוא חלק מחוקתה של מדינת ישראל (ראה ע"א 6821/93, רע"א 1968/94, 3363 בנק המזרחי המאוחד בע"מ נ' מגדל כפר שיתופי ואח' (27)).

מעמדו החוקתי של חוק היסוד מקרין עצמו לכל חלקיו של המשפט הישראלי. הקרנה זו אינה פוסחת על הדין הישן. אף הוא חלק ממשפטה של מדינת ישראל. אף הוא רקמה מרקמותיה. ההקרנה החוקתית הבאה מחוק היסוד משפיעה על כל חלקי המשפט הישראלי. היא בהכרח משפיעה גם על הדין הישן. אמת, תוקפו של הדין הישן נשמר. עוצמת ההקרנה של חוק היסוד כלפיו היא, על כן, חזקה פחות מעוצמת ההקרנה על דין חדש. זה האחרון עשוי להתבטל אם יעמוד בניגוד להוראות חוק היסוד. הדין הישן מוגן לפני הביטול. עומדת לו מטרייה חוקתית המגינה עליו. אך הדין הישן אינו מוגן מפני תפיסה פרשנית חדשה באשר למובנו. אכן, עם חקיקתם של חוקי היסוד בדבר זכויות האדם חל שינוי מהותי בשדה המשפט הישראלי. כל צמח משפטי שבו מושפע

⁴⁸ רע"א 2512/95 סופרגז חברה ישראלית להפצת גז בע"מ נ' תופיני סהר ואח', פ"ד מה (4) 405, 418.

⁴⁹ ע"א 524/89 דיגיטל אקוויפמנט (דק) בע"מ נ' מדינת ישראל, פ"ד מה (4) 573, 577.

משינוי זה. רק כך יושגו הרמוניה ואחדות במשפט הישראלי. המשפט הוא מערכת של כלים שלובים. שינוי באחד הכלים הללו משפיע על כל הכלים. אין כל אפשרות להבחין בין דין ישן לדין חדש באשר להשפעות הפרשניות של חוק היסוד. אכן, כל שיקול-דעת שיפוטי המוענק על פי הדין הישן, יש להפעילו ברוח חוקי היסוד; כל שיקול-דעת מינהלי המוענק על פי הדין הישן, יש להפילו ברוח חוקי היסוד; ובכלל, כל נורמה חקוקה צריכה להתפרש בהשארותו של חוק היסוד".⁵⁰

9.10. זאת ועוד, סעיף 3 לחוק היסוד קובע, כי:

"אין פוגעים בקניינו של אדם".

פשיטא כי כיום, לאור סעיף 3 הנ"ל המעגן הגנה חוקתית על קניינו של אדם, ולאור פסק הדין בעניין **גנימאת**, יש לילך לקראת הנישום, כאשר באים לפרש חוק פסקלי, כגון הפקודה.

9.11. ואם לפני חקיקת חוקי היסוד קבע בית המשפט העליון כי במקרה של ספק יש לילך לקראת הנישום, קל וחומר שכיום, לאור הקרנת חוקי היסוד על הדין הישן, יש לילך לקראת הנישום, וליתן משנה תוקף להגנה על קניינו.

10. סיכום

10.1. מהסקירה הארוכה לעיל, קיים לדעתנו בסיס משפטי לאימוצם של הוראות תקן 3 בעניין היוון הוצאות מימון על מלאי קרקעות עיסקי, שלפיהם היוון הוצאות מימון על מלאי קרקעות עיסקי יחל בעת שהוגשה בקשה להיתר בנייה על קרקעות כאמור, או במועד תחילת הבנייה על הקרקעות, כמוקדם שבהם.

10.2. המסקנה הנ"ל מבוססת על ראיה בסעיף 18(ד) לפקודה כסעיף "עזר" לסעיף 17, כסעיף הקובע מנגנון "**ייחוס**" להוצאות המימון והוצאות ההנהלה והכלליות ותו לא. ראיה זו, מבטלת למעשה את כוחו של סעיף 18(ד) לעניין עיתוי ההתרה בניכוי של הוצאות.

10.3. אנו רואים את ה"סינתזה" וה"הפריה ההדדית" הברורה והמתמדת הקיימת לאורך השנים, בין כללי החשבונאות המקובלים ובין כללי המס, בחשיבות עליונה. על כן, מסקנה כאמור הינה אף בבחינת הכרח.

10.4. פרסום התקנים החדשים, ריסק למעשה את ה"סינתזה" האמורה, ונפער סדק ושבר עמוק בין כללי החשבונאות המקובלים אצל קבלנים לבין כללי המס, דבר שלדעתנו יחייב, והיו לא מעט מקרים בעבר, איחוי הסדק והשבר, כיוזמה מצד כללי המס דווקא.

10.5. לדעתנו, בהיעדר כללים ברורים בפקודת מס הכנסה לעניין "עיתוי" ההתרה בניכוי של הוצאות המימון, מתערבת המסורת ומזדקרת ה"סינתזה" המתבטאת בעקיבת כללי המס אחר כללי החשבונאות המקובלים, וישועתנו לעניין תבוא מכללי החשבונאות המקובלים החדשים לעניין הטיפול בהוצאות המימון.

10.6. הנה, לאחר שנים שלא נקבעו כללי חשבונאות מקובלים, ברורים ואחידים בנושא הטיפול החשבונאי בהוצאות מימון בכלל, ואצל קבלנים בפרט, בא תקן 3 – היוון עלויות אשראי,

⁵⁰ דנ"פ 2316/95 גנימאת נ' מדינת ישראל, פ"ד מט (4) 589, 563.

וקבע כללים בנדון. התקן קבע כללים המבוססים על ראייה חשבונאית וכלכלית טהורה, בניסיון לבניית דוחות כספיים מהימנים, המשקפים בצורה הנאותה ביותר את מצבה הכספי של החברה.

10.7. העובדה הינה, שכללי החשבונאות הקדימו את חוקי המס במתן תשובה לשאלה דנן, המבוססת על הגיון וצדק כלכלי, וכי לא רחוקה הדרך לעקיבת כללי המס אחר כללי החשבונאות, בהגיון ובצדק זה.